

Norges gjennomføring og bidrag til å oppfylle globale mål for natur

Naturavtalens mål 1:

Sikre at alle arealer er omfattet av deltakende og helhetlig arealplanlegging som inkluderer hensyn til naturmangfold og/eller effektive forvaltningsprosesser som tar tak i arealbruksendringer på land og i hav, slik at tapet av arealer som er viktige for naturmangfold, inkludert økosystemer med god økologisk tilstand*, nærmer seg null innen 2030, samtidig som urfolks og lokalsamfunns rettigheter respekteres.

*Med «økologisk tilstand» menes «status og utvikling for funksjoner, struktur og produktivitet i en naturtypes lokaliteter sett i lys av aktuelle påvirkningsfaktorer», jfr. Naturmangfoldlovens §3 bokstav s.

Miljødirektoratet	Direktoratsgruppe	
Tiltak og virkemidler i dag (Status) (deloppdrag 3)		
3.1 Tiltak og virkemidler nevnt i Natur for livet	Relevante tiltak og virkemidler, status for gjennomføring og resultater/effekt	
	<p>Hav: Systemet med forvaltningsplaner for havområdene er et verktøy for helhetlig og økosystembasert havforvaltning som fremmer både bærekraftig bruk og bevaring av økosystemene. Det er utarbeidet forvaltningsplaner for alle norske havområder. Disse oppdateres hvert 4. år. Tiltak som er definert i forvaltningsplanene følges opp av ansvarlige myndigheter. Gjennomføring og effekt av tiltakene i forvaltningsplanene blir vurdert, men det viser seg at det er utfordrende å vurdere effekt. Måloppnåelse av målene i forvaltningsplanene blir vurdert hvert fjerde år (se punkt 3.4).</p>	<p>NVE: Det er ingen tiltak eller virkemidler i Natur for livet som peker direkte til NVEs ansvarsområder.</p> <p>Landbruksdirektoratet: Tilstanden i norske økosystemer er beskrevet i kap. 2 i Meld. St. 14 (2015-2016) og er overordnet sett relativt god. I vurderingen av norsk måloppnåelse i kap. 3 framgår det videre at Norge har gjort mye for å ivareta naturen og har mange juridiske og økonomiske virkemidler som kan bidra til en god og økosystembasert forvaltning. Av juridiske virkemidler gjelder dette først og fremst plan- og bygningsloven. I tillegg er sektorlover av betydning for landbruket jordloven, reindriftsloven, skogbruksloven, vannressursloven, vassdragsreguleringsloven, energiloven, forurensningsloven, av stor betydning, sammen med naturmangfoldloven.</p>
	<p>Kyst (sjøområder innenfor 1nm mil utenfor grunnlinja) og vassdrag (alle elver og innsjøer over en viss størrelse): Natur for livet omtalte arbeidet etter Vannforskriften som et viktig verktøy i arbeidet for god tilstand i elver og innsjøer. I regionale vannforvaltningsplaner settes det miljømål for vannforekomstene og utarbeides tiltaksprogrammer. Regjeringen vil, gjennom en samordnet innsats mellom berørte sektorer, følge opp tiltak som framgår av vannforvaltningsplanene slik at fastsatte mål nås.</p>	<p>I "Natur for Livet" er arealplanlegging med tilhørende regelverk angitt som et eget virkemiddel.</p> <p>Det er målkonflikter i arealforvaltningen, og det er i stor grad opp til kommunene å avgjøre hva som skal vektes tyngst. Dette kan medføre en stykkevis og delt forvaltning, der samlet belastning i liten grad vurderes og det nasjonale perspektivet kan forsvinne. Selv om flere lover har mål om «bærekraftig» forvaltning, vil konkrete og omforente mål gi et bedre grunnlag for avveininger av ulike hensyn og samfunns mål, og bidra til en utvikling som er miljømessig, sosial og økonomisk bærekraftig.</p>
	<p>Meldingen peker spesifikt på at natur som naturlige kantsoner og elvebredder, elvesletter og våtmarker</p>	<p>Statens vegvesen: Dette bør andre enn Statens vegvesen svare på.</p> <p>Forsvarsbygg:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Plan- og bygningsloven (og naturmangfoldloven) for å ivareta natur gjennom kommuneplaner (samfunnsdel og arealdel) og reguleringsplaner. 2. Prosesskravene med aktiv medvirkning som sikrer involvering.

kan dempe effektene av klimaendringer og flom er derfor viktig å ivareta i arealplanleggingen. Arealplanlegging i sjøområdene innenfor én nautisk mil fra grunnlinjen ivaretas først og fremst gjennom plan- og bygningsloven.

Plan- og bygningsloven: er et svært viktig verktøy både på kommunalt, regionalt og nasjonalt nivå for å ta vare på naturmangfold. Planprosessene etter loven sikrer både sivilsamfunn og ulike offentlige aktører mulighet til å delta aktivt. Loven har krav til utredning, inkludert konsekvensutredninger, og har virkemidler som kan benyttes for å ivareta naturmangfold. Natur for livet har ett regjeringen vil-punkt om videreutvikling av veiledningsmateriale for kommunene om hvordan de kan integrere arbeidet med naturmangfold i sitt virke. Det arbeides kontinuerlig med videreutvikling av planveiledning, bl.a. lanserte Miljødirektoratet i 2020 veileder for konsekvensutredning av klima og miljø som nå videreutvikles. Vi har lite dokumentert kunnskap om effekten av planveiledningen som gis.

KU-forskriften: Konsekvensutredninger er nevnt som verktøy for å sikre at miljø blir tatt hensyn til. Konsekvensutredninger omtales i mål 14.

Pilotprosjekt kommunedelplan for naturmangfold: Kommunedelplan naturmangfold blir lansert som et tiltak der kommunen identifiserer naturverdier av både nasjonal, regional og lokal betydning som et kunnskapsgrunnlag for kommunens arealforvaltning, inkl. utarbeidelse av kommuneplanens arealdel. Tilskuddsordning er etablert og gjennomføres årlig. Hittil har 82 kommuner fått tildelt tilskudd. Både kommuner som har vedtatt en slik plan og SF gir uttrykk for at både kunnskapsgrunnlaget og den politiske oppmerksomheten i kommunen har blitt mye bedre. Dette gir igjen planprosesser hvor

3. Krav om konsekvensutredning for kommuneplaner og for reguleringsplaner som kan få vesentlig vinkinger for miljø og samfunn.
  4. Kommunedelplaner for natur som grunnlag til arbeide med kommuneplanene. Da kommer natur tidlig på agendaen.
  5. At klimaendringer tas med i vurderingen i arealplanlegging.
  6. Det å gi viktige naturtyper status som utvalgte naturtyper.
- Tilgjengeliggjøring av informasjon, for eksempel naturbase og artdatabanken.

Fiskeridirektoratet:

Havressursloven og akvakulturloven

Jernbanedirektoratet:

Avsnitt 5.4 Overordnet politikk for arealforvaltning Side 88

•Fortsatt arbeide for en arealforvaltning som tar hensyn til naturmangfold gjennom et godt kunnskapsgrunnlag og styrking av kompetansen i kommunene og fylkeskommunene om både naturmangfold og dets verdier, jf. kap. 8 og 9.

	ivaretagelsen av naturmangfoldet står sterkere og får mer oppmerksomhet	
3.2 Andre tiltak og virkemidler i regi av miljøforvaltningen	<p>Relevante tiltak og virkemidler, status for gjennomføring og resultater/effekt</p> <p>Statlige planretningslinjer (SPR) brukes til å konkretisere nasjonale føringer på viktige områder i planleggingen. Flere av disse forvaltes av andre departement enn KLD, men alle har målsetninger om ivaretagelse av naturmangfold: SPR for differensiert forvaltning av strandsonen langs sjøen og RPR verna vassdrag er de retningslinjene som i størst grad tillegges vekt i kommunal arealplanlegging. SPR for samordnet bolig- areal- og transportplanlegging brukes både av miljøforvaltningen som grunnlag for å fremme innsigelser. SPR Klima gir føringer om bruk av naturbaserte løsninger for klimatilpasning¹. Alle SPRene vektlegger ivaretagelse av naturmangfold.</p>	<p>NVE: Det er ingen tiltak eller virkemidler i Natur for livet som peker direkte til NVEs ansvarsområder.</p> <p>Landbruksdirektoratet: Naturmangfoldloven: § 1.(formål): Lovens formål er at naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser tas vare på ved bærekraftig bruk og vern, også slik at den gir grunnlag for menneskenes virksomhet, kultur, helse og trivsel, nå og i fremtiden, også som grunnlag for samisk kultur. Nml. § 14 er vesentlig med tanke på siste del av Kunming-Montreal mål 1: ... «samtidig som urfolks og lokalsamfunns rettigheter respekteres».</p> <p>Statens vegvesen: Vurdert som ikke relevant</p> <p>Forsvarsbygg: Vurdert som ikke relevant</p> <p>Fiskeridirektoratet: Vurdert som ikke relevant</p> <p>Jernbanedirektoratet: Jernbanedirektoratet deltar/har deltatt i flere miljøfaglige direktoratsgrupper (DG) og andre tverretatlige og tverrsektorielle arbeidsgrupper som har til oppgave å samordne felles innsats for å nå nasjonale miljøkrav på tvers av sektorer. Arbeidet i flere av disse gruppene er rettet mot å forbedre kunnskapsgrunnlaget, utvikle metoder og verktøy til hjelp for arealplanleggingen og rapportere på statlige tiltaksplaner/handlingsplaner. Listen er ikke uttømmende. Direktoratsgrupper:</p> <ul style="list-style-type: none"> • DG Vanndirektivet • DG Nasjonal referansegruppe for vanndirektivet • DG Truet natur • DG Pollinatorstrategi og Tiltaksplan • DG Økologisk grunnkart • DG Fremmede organismer • DG Klimatilpasning • DG Veiledning vannmiljø i arealplanleggingen <p>Tverrsektorielle og tverretatlige samarbeidsgrupper:</p>

¹ Miljødirektoratet og Riksantikvaren (2022). Svar på oppdrag 1 om vurdering av funn i EVAPLAN og forslag til prioriterte tiltak. elnnsyn - Sak: 2022/6013 - Miljødirektoratet

Hanssen, G. S., & Aarsæther, N. (Eds.). (2018a). Plan- og bygningsloven 2008: fungerer loven etter intensjonene?. Universitetsforlaget.

Hanssen, G. S., & Aarsæther, N. (Eds.). (2018b). Plan- og bygningsloven 2008: en lov for vår tid?. Universitetsforlaget

		<ul style="list-style-type: none"> • Nasjonalt Støyforum • Økologisk kompensasjon og naturrestaurering • Nasjonal strategi for vassdragsrestaurering • Pilot Økosystem Våtmark • Indikator Naturmangfold • Jord og masser som ikke er forurenset <p>Tiltaksplaner som vi rapporterer på</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tiltaksplan for ville pollinerende insekter • Bekjempelse av fremmede skadelige organismer • Oppfølgingsplan for truet natur • Nasjonal strategi for vassdragsrestaurering
3.3 Tiltak og virkemidler i kommuner og sektorer	<p>Relevante tiltak og virkemidler, status for gjennomføring og resultater/effekt</p> <p>Plan- og bygningsloven er den viktigste loven for styring av arealbruk og gir gode <i>muligheter</i> for å ivareta naturmangfold, gjennom virkemidler som <i>arealformål, hensynsoner og bestemmelser</i>. Arealer kan reguleres til formål som <i>naturformål naturvern og grønnstruktur</i>, og det kan gis bestemmelser for å "sikre naturtyper og annen verdifull natur". Loven legger imidlertid ikke klare føringer for ivaretagelse av naturmangfold. Om miljøverdier blir ivaretatt, beror i stor grad på hvordan virkemidlene i loven tas i bruk. Loven legger til rette for omfattende medvirkning, både i formålsbestemmelsen og i flere prosessbestemmelser.</p> <p>EVAPLAN² beskriver at både manglende kapasitet, kompetanse og politisk vilje på kommunalt nivå til å ta i bruk pbl sine virkemidler gjør at miljøhensyn ikke blir tilstrekkelig vektlagt og ivaretatt i planprosesser etter pbl. Statlige signaler om å vektlegge lokalt selvstyre i plansaker har bidratt til å svekke innsigelsesinstituttet og dermed regionale miljømyndigheters mulighet til å påvirke</p>	<p>NVE: Vurdert som ikke relevant</p> <p>Landbruksdirektoratet: Lovverk: Plan- og bygningsloven: Det mest relevante virkemiddelet for Kunming-Montreal mål 1 er plan- og bygningsloven, som prosesslov. Loven har som formål å ... «fremme bærekraftig utvikling til beste for den enkelte, samfunnet og framtidige generasjoner».</p> <p>Reindriftsloven: § 1. (formål) annet ledd: Loven skal bidra til sikring av reindriftsarealene i det samiske reinbeiteområdet som reindriften viktigste ressursgrunnlag. Ansvaret for sikring av arealene påhviler både innehavere av reindriftsretten, øvrige rettighetshavere og myndighetene.</p> <p>I siste del av Kunming-Montreal-målet står det "... samtidig som urfolks og lokalsamfunns rettigheter respekteres". Reindriftsloven § 63 annet ledd er vesentlig i denne sammenheng. Der står det: "Private grunneiere og bruksberettigete har plikt til å konsultere reindistriktsstyre før igangsettelse av tiltak i reinbeiteområde dersom det planlegges å sette i gang tiltak som tiltak som kan bli til vesentlig skade eller ulempe for reindriftsutøverne."</p> <p>Sameloven: I § 4-2 og 4-3 fremkommer plikten regjeringen, direktorater, fylkeskommuner og kommuner har for å konsultere om saker der samiske interesser blir berørt. Denne endringen av sameloven er viktig for å sikre samiske interesser fremover.</p> <p>Jordlova § 1. (formål):</p>

² Hanssen, G. S., & Aarsæther, N. (Eds.). (2018a). Plan- og bygningsloven 2008: fungerer loven etter intensjonene?. Universitetsforlaget.

Hanssen, G. S., & Aarsæther, N. (Eds.). (2018b). Plan- og bygningsloven 2008: en lov for vår tid?. Universitetsforlaget

<p>planprosessene i retning av å ivareta miljøinteressene.</p> <p>Hvert fjerde år kommer regjeringen med nye Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging, den siste er for årene 2023-2027. I denne siste utgaven står agende 2030 (FNs bærekraftsmål) sentralt, og det understrekes at Parisavtalen om klima og det globale rammeverket for naturmangfold er sentrale for at bærekraftsmålene kan nås, og forplikter til innsats også i fylkeskommunene og kommunene.</p> <p>Forskrift om konsekvensvurdering krever at "hensynet til miljø og samfunn blir tatt i betraktning under forberedelsen av planer og tiltak". Konsekvensutredningen skal vurdere virkninger for blant annet naturmangfold, økosystemtjenester og vannmiljø.</p> <p>Flere undersøkelser³ har dokumentert at kvaliteten på konsekvensutredningene ofte er lav og dermed gir et dårlig beslutningsgrunnlag. Dette medfører at kunnskapen om naturmangfold i arealplanprosesser og prosesser etter sektorregelverk der tiltakene konsekvensutredes ikke er god nok, og dermed kan natur gå tapt.</p> <p>Naturmangfoldloven inneholder flere virkemidler for ivaretagelse av målet, blant annet de miljørettslige prinsippene i §§ 8 til 12 som alltid må tas i betraktning og vektlegges. Prinsippene i seg selv gjør imidlertid ikke nødvendigvis at hensynet</p>	<p>Første ledd: Lova har til føremål å leggja tilhøva slik til rette at jordviddene i landet med skog og fjell og alt som høyrer til (arealressursane), kan verte brukt på den måten som er mest gagnleg for samfunnet og dei som har yrket sitt i landbruket.</p> <p>Tredje ledd: Ein samfunnsgagnleg bruk inneber at ein tek omsyn til at ressursane skal disponerast ut frå framtidige generasjonar sine behov. Forvaltninga av arealressursane skal vera miljøforsvarleg og mellom anna ta omsyn til vern om jordsmonnet som produksjonsfaktor og ta vare på areal og kulturlandskap som grunnlag for liv, helse og trivsel for menneske, dyr og planter.</p> <p>Jordlova § 9 første ledd: Dyrka jord må ikkje brukast til føremål som ikkje tek sikte på jordbruksproduksjon. Dyrkbar jord må ikkje disponerast slik at ho ikkje vert eigna til jordbruksproduksjon i framtida.</p> <p>Nydyrkingsforskriften § 1. (<i>formål</i>): Formålet med denne forskriften er å sikre at nydyrking skjer på en måte som tar hensyn til natur- og kulturlandskap, herunder hensynet til biologisk mangfold, kulturminner og landskapsbildet, samtidig som det skal legges vekt på å sikre driftsmessig gode løsninger.</p> <p>I tillegg fremkommer det av nydyrkingsforskriften § 5a at nydyrking av myr ikke er tillatt. I særlige tilfeller kan kommunen gi dispensasjon til nydyrking av myr. Som virkemiddel for å oppnå Kumning-Montreal mål 1 vil også kulturminneloven, forurensningsloven, forskrift om bærekraftig skogbruk, skogbruksloven, og konsultasjonspliketen etter sameloven, være av betydning.</p> <p>Relevant utdrag frå Landbruksdirektoratets nasjonale miljøprogram:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ta vare på og utvikle jordbrukets kulturlandskap • Ta vare på variasjonen i jordbrukets verdifulle kulturlandskap • Ta vare på og skjøtte biologisk verdifulle arealer i jordbruket • Bedre status for truede arter i jordbruket • Jordbruksjord skal få forbedret jordhelse • Redusere tap av jord i form av partikler og organisk materiale i jord <p>Nasjonalt jordvernmål: Den årlige omdisponeringen av dyrka jord skal ikke overstige 2 000 dekar innen 2030. Måloppnåelsen beregnes ut fra årlige KOSTRA-tall. Dette tiltaket har hatt tilsynelatende god effekt ettersom andelen dyrka jord omdisponert til annet formål har gått jevnt nedover de siste årene.</p>
--	--

³ Evaluering av konsekvensutredninger etter kapittel 5 i forskrift om konsekvensutredninger (Multiconsult 2021) på oppdrag fra Klima- og miljødepartementet. NVE-rapport nr. 102-2015 Etterundersøkelser av flora og naturtyper i elver med planlagt småkraftutbygging (Geir Gaarder (Miljøfaglig Utredning AS) og Torbjørn Høitomt (BioFokus)). Høitomt, T., Olberg, S. og Thylén, A. 2022. Artskartlegging i konsekvensutredninger etter Plan- og bygningsloven. Biofokus-rapport 2022-038. Stiftelsen Biofokus. Oslo.

til naturmangfold blir utslagsgivende i alle enkeltsaker. For omtale av verneområder og -prosesser, se mål 2.

Havforvaltningsplanene og regionale vannforvaltningsplaner er tverrsektorielle planer hvor relevante sektorer er med. Det er utarbeidet en egen sektorovergripende veileder om tiltak og virkemidler i vannforvaltningen⁴.

I de oppdaterte vannforvaltningsplanene for årene 2022-2027 er det innarbeidet regionale planretningslinjer for å bidra til at kommunene ivaretar vannmiljøet i planarbeid etter pbl.

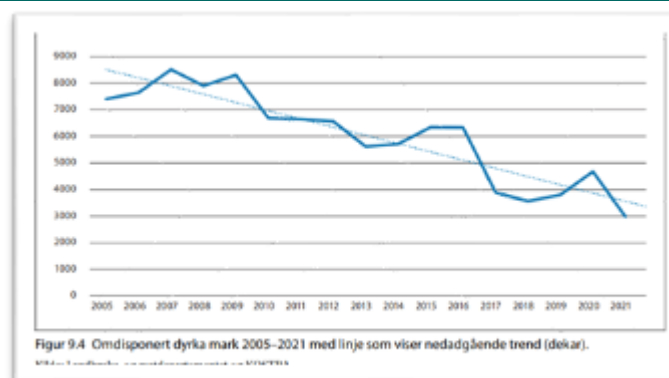
Miljødirektoratet har utarbeidet en nettbasert veiledning om vannmiljø i arealplanlegging, og leder arbeidet med en oppdatert, tverrsektoriell veileder om dette. KDL har utgitt en nasjonal veileder til bruk av vannforskriftens § 12 (vurderinger og vilkår for nye inngrep).

Nydyrkingsforskriften ble endret i 2020, med en ny bestemmelse § 5a med forbud mot nydyrking av myr.

Sektorregelverk

Det er i flere utredninger/rapporter⁵ pekt på utfordringer knyttet til manglende samordning av plan- og bygningsloven og sektorregelverk som omfatter arealendringer.

Miljødirektoratet⁶ har pekt på at det varierer i hvilken grad dette er utfordrende ut fra miljøhensyn. Energiltakene som er unntatt kravet om reguleringsplan omfattes av kapittel 14 i pbl om

Kommunale jordvernstrategier: Ny ordning fra 2022, der kommuner kan søke om midler til å utarbeide sin egen jordvernstrategi.

KULA: Prosjektet Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA) har hatt som mål å synliggjøre hvordan bosettinger, næringer og ferdsel har preget landskapet. Forvaltes under Riksantikvaren. Viktige faser og hendelser i historien, historiske strukturer og ulike etniske og sosiale gruppers bruk av landskapet har satt sine spor. Fra og med 2023 inngår KULA i en felles oversikt over Kulturmiljø og landskap av nasjonal interesse.

3Q: Jordbruksdrift er viktig for å bevare kulturlandskapet, men det er også viktig hvordan arealet drives. I 3Q måler man direkte i hvilken grad ulike landskapselementer skjøttes eller bevares over tid. De nasjonale miljøvirkemidlene i landbrukspolitikken gir støtte til drift av arealer (AK-tilskudd) samtidig som et regelverk for tilskuddet regulerer at driften ikke skal gå på bekostning av kulturminner og landskapselementer av betydning for naturmangfold og tilgjengelighet. Helt siden begynnelsen av 1990-tallet har betingelsene knyttet til å motta full utbetaling av arealtilskudd ligget fast. Disse kravene dreier seg bl.a. om bevaring av kulturlandskap, naturmangfold og kulturminner. Regionale virkemidler som RMP (fylker) og SMIL (kommuner) gir støtte til tiltak knyttet til enkeltelementer eller utvalgte driftsmåter og er gjennom dette med på å sikre betingelsene for et variert naturmangfold. Under landbrukspolitikken overordna mål om «bærekraftig landbruk» der man skal sikre kulturlandskapet og naturmangfoldet, er det mange miljømessige hensyn å ta. Slike miljømål er også bakgrunnen for utformingen av RMP og SMIL virkemidler (fra NIBIO rapport 3 (146)).

⁴ 13.07.22 Virkemidler og tiltak i vannforvaltningen (vannportalen.no)

⁵ Hanssen, G. S., & Aarsæther, N. (Eds.). (2018a). Plan- og bygningsloven 2008: fungerer loven etter intensjonene?. Universitetsforlaget.

Hanssen, G. S., & Aarsæther, N. (Eds.). (2018b). Plan- og bygningsloven 2008: en lov for vår tid?. Universitetsforlaget

NIBR-rapport 2020:17 Bedre samordning mellom plan- og bygningsloven. Sigrid Stokstad, Gro Sandkjær Hanssen, Fredrik Holth, Eivind Junker og Nikolai Winge.

⁶ Miljødirektoratet og Riksantikvaren (2022). Svar på oppdrag 1 om vurdering av funn i EVAPLAN og forslag til prioriterte tiltak. elnnsyn - Sak: 2022/6013 - Miljødirektoratet

Konsekvensutredninger for tiltak og planer etter annet lovverk og blir utredet etter forskrift om konsekvensutredninger. I hvilken grad påvirkning på klima- og miljøinteressene blir tilstrekkelig utredet, avhenger for de fleste miljøtema derfor av hvor konkret tiltaket er utformet på utredningsstadiet. Stortinget har nå vedtatt at vindkraft på land krever reguleringsplan etter pbl.

Det er utfordrende for planmyndigheten å få oversikt over sumvirkninger for natur av alle vedtak om arealendringer som skjer etter pbl og sektorregelverk. Dette forsterkes av at til dels omfattende arealendringer etter sektorregelverk (f.eks. skog- og landbrukstiltak) gjennomføres uten behandling etter plan- og bygningsloven dersom de skjer innen LNFR-områder. Der det ikke er krav om søknad er det også vanskelig å få vurdert om tiltaket burde vært konsekvensutredet etter KU-forskriften.

Statens vegvesen:

Viktige virkemiddel for å: «Sikre at alle arealer er omfattet av deltakende og helhetlig arealplanlegging som inkluderer hensyn til naturmangfold» er å gjennomføre arealplanleggingen i henhold til kravene i plan- og bygningsloven og naturmangfoldloven og i tråd med prinsipper for god planlegging. I Nasjonal transportplan⁷ står det blant annet at transportvirksomhetene skal sørge for god nok kunnskap om konsekvenser av tiltak til at det tas hensyn til naturmangfold og vannmiljø i en tidlig fase av planprosessen. Videre står det i kapittel 6.2.1 at:

- «Virksomhetene skal følge føre-var-prinsippet. Bærekraftsmålene og et nytt globalt rammeverk for bevaring av naturen skal være førende for sektorens arbeid, i tillegg til de nasjonale målene for naturmangfold og målene i henhold til vannforskriften. Det skal søkes kostnadseffektive løsninger innenfor rammen av disse prinsippene og målene.
- Samferdselsprosjekter skal ikke planlegges gjennom verneområder, og det skal så langt mulig unngås kryssing av eller utfylling i vernede vassdrag. Områder med nasjonale naturverdier bør ikke ødelegges slik at naturverdiene reduseres, og det bør så langt som mulig ikke planlegges eller bygges samferdselsprosjekter i områder med vesentlig regional interesse.»

Nasjonale mål og sektormål for naturmangfold kan inngå i planarbeidet på to hovedområder. For det første ved utarbeidelse og siling av alternativer som skal konsekvensutredes, for det andre ved å gi føringer for utvikling av de alternativer som vurderes videre i planarbeidet. For eksempel kan det søkes aktivt etter konsepter/traseer som gir minst mulig berøring av viktige naturområder og gis føringer om videre optimalisering av de som velges ut for videre utredning slik at inngrep minimaliseres.

Hensynet til å unngå å skade på viktige verdier inngår i generelle utrednings- og planleggingsmetoder;

På overordnet plannivå, i forbindelse med utvikling og siling av alternativer har Statens vegvesen internt krav om at **firetrinnsmetodikken** skal benyttes. Firetrinnsmetodikken er en systematisk og analytisk metode som at en skal vurdere alternative tiltak for å løse problemer i transportsystemet i følgende rekkefølge:

1. Tiltak som kan redusere transportbehovet og påvirke valg av transportmiddel.
2. Tiltak som gir mer effektiv utnyttelse av eksisterende infrastruktur og kjøretøyer.
3. Mindre ombyggingstiltak.
4. Større ombyggingstiltak eller utbygging i ny trasé.

⁷ Notat om de to indikatorene for naturmangfold og all natur er lagt ved oversendelsen

Gjennom Statens vegvesens håndbok V712 Konsekvensanalyser⁸ gis anbefaling om å benytte firetrinnsmetodikken som hjelpemiddel også i planfasen, men metoden er mest aktivt brukt i KVVU-fasen. Årsaken er at når planlegging etter plan- og bygningsloven starter, er det som regel allerede besluttet at det er behov for ny veg etter en forutgående KVVU.

– For planer med vesentlige virkninger for naturmangfold, vil vurderinger etter tiltakshierarkiet være en del av planleggingen. I NTP er det forutsatt at transportvirksomhetene skal følge tiltakshierarkiet ved planleggingen for å redusere påvirkningen på naturverdier. I Statens vegvesens Håndbok V712 Konsekvensanalyser (vegvesen.no) kap. 6.6.9 om skadereduserende tiltak, gis en gjennomgang av tiltakshierarkiet (unngå, begrense, istandsette og hvis mulig kompensere) etter konsekvensutredningsforskriftens § 23. Trinn 1-3 i firetrinnsmetodikken vil i stor grad kunne tilsvare «Unngå» i pyramiden for tiltakshierarkiet. (Når det gjelder å forebygge skadevirkninger og avveining etter tiltakshierarkiet, er det gitt en beskrivelse av hvordan dette kan fremstilles i Statens vegvesens håndbok V712 jf. kap. 6.1.4, 6.4.9, 6.5.9, 6.6.9, 6.7.9., 6.8.9.)

Statens vegvesen har også rutiner for å sikre at beslutninger om naturmangfold i vedtatt reguleringsplan følges opp i byggefasen. Blant annet er det internt krav om å utarbeide plan for Ytre Miljø (YM-plan) i byggefasen for å sikre god oppfølging. YM-planen er et byggherredokument som legges til grunn for beskrivelser og bestillinger i konkurransegrunnlaget for alle typer kontrakter i byggherrevirksomheten. Kravet er nedfelt i Statens vegvesens håndbok R760 Styring av vegprosjekter⁹.

Forsvarsbygg:

Forsvarsbygg har vi følgende tiltak og virkemidler ved gjennomføring av arealplaner, leirplaner og prosjekter for å nå mål 1:

1. Vi har utarbeidet en klima- og miljøstrategi med 5 innsatsområder, som følges opp i alt vi gjør (ikrafttredelse 29.09.2022). Gjelder for alle etater i sektoren.
2. Vi naturkartlegger eiendommene våre, og legger disse til grunn for valg av løsninger
3. Vi følger prosesskravene i PBL ved utarbeidelse av reguleringsplaner. Reguleringsplanene følges opp av skytefeltinstruksjoner som regulerer Forsvarets bruk av felt.
4. Vi gjennomfører interne miljørisikoanalyser på alle øvings- og skytefelt og anlegg.
5. Vi utarbeider leirplaner etter leirplanveilederen (med eget kapittel for ivaretagelse av natur og miljø). Her benytter vi oss av egne hensynssoner og arealformål (ikke juridisk bindende) for ivaretagelse av natur og miljø. Leirplanen skal ses på i tidligfase ved planlegging av prosjekter.
6. Vi følger opp konsultasjonsregelverket for samiske interesser.
7. Ved vurdering av prosjekter utarbeides en konseptvalgutredning (KVVU) for valg av alternativer, i tillegg til sentralt styringsdokument (SSD). Som del av SSD utarbeides en

⁸ Statens vegvesen, Håndbok V712 Konsekvensanalyser

⁹ Statens vegvesens håndbok R760 Styring av vegprosjekter

miljøoppfølgingsplan som oppdateres under hele prosessen, og gjør at man kan synliggjøre økonomi og miljøtiltak som grunnlag for valg av løsninger. Som del av KVV gjennomføres det LCA-analyser (totalanalyse av miljøpåvirkningen de ulike konseptene har). For eksempel miljøgevinsten av å gjenbruke bygg.

Fiskeridirektoratet:

[Fiskeridirektoratets årsrapport for 2022](#)

Jernbanedirektoratet:

Relevante foreslåtte tiltak i forbindelse med Utredningsoppdraget /NTP 2025-2036

Forslag til arealregnskap:

I arbeidet med NTP 2025-2036 ble transportvirksomhetene bedt om å foreslå hvordan å synliggjøre hvordan de enkelte prosjektene/ effektpakkene beslaglegger natur og matjord, og hvordan NTP samlet og i de enkelte transportkorridorene påvirker dette. I en felles besvarelse ble det foreslått å etablere en heldekkende framstilling av arealbeslag ut fra kartbasert informasjon med uttrekk av data fra NIBIO sin kartportal Kilden (AR5) 2036 [klima-og-miljo-l2254353.pdf \(regjeringen.no\)](#)

Jernbanedirektoratet fikk derfor i 2023 i oppdrag fra Samferdsels-departementet å vurdere utvikling av og innføring av arealregnskap for Bane NOR sine prosjekter. Formålet med oppdraget er å utvikle et felles arealregnskap for transportsektoren hvor alle etater/virksomheter er involvert i arbeidet. Arealregnskapet skal utvikles slik at det kan brukes ved porteføljestyring og for de enkelte samferdselsprosjektene. Les mer i transportvirksomhetens svar på Utredningsoppdraget til NTP 2025 - 2036 [klima-og-miljo-l2254353.pdf \(regjeringen.no\)](#)

Forslag til synliggjøring og presentasjon av avveininger av naturinngrep:

I arbeid med NTP 2025-2036 har transportvirksomhetene foreslått hvordan bedre og synliggjøre og presentere avveininger av naturinngrep etter tiltakshierarkiet. Eksisterende metode med tilhørende veiledningsmateriell mangler beskrivelser av hvordan avveiningene som skal gjøres ved de ulike trinnene i tiltakshierarkiet kan synliggjøres og presenteres. En systematisk presentasjon av begrunnede vurderinger som er gjort for hvert trinn av tiltakshierarkiet vil gi bedre beslutningsgrunnlag og prosesser knyttet til bruk av tiltakshierarkiet. Les mer i transportvirksomhetens svar på Utredningsoppdraget til NTP 2025 - 2036 [klima-og-miljo-l2254353.pdf \(regjeringen.no\)](#).

Veileder for bedre ivaretagelse av vannet i arealplanleggingen:

Jernbanedirektoratet deltar i et prosjekt som skal jobbe videre med å utvikle veiledning om vannmiljø og arealplanlegging. Arbeidet startet opp mars 2023. Hensikten er bedre samordning med andre planer etter PBL, arealplanlegging for å nå målet om god miljøtilstand i vann og vassdrag, sikre drikkevannshensyn, ivareta naturens evne til å dempe effektene av klimaendringer (flom, erosjon og skred) og ta hensyn til vassdragenes bruks- og verneverdier.

3.4 Måloppnåelse

A) Hvordan vurderer man effekten av disse tiltakene og virkemiddelbruken?

Havforvaltning: [Faglig forum for norske havområder \(2022\): Vurdering av måloppnåelse. Faggrunnlag for](#)

NVE:

Arealbruken til vassdrags- og energianlegg avklares gjennom konsesjonsbehandlingen hvor miljømyndighetens tiltak og virkemidler ligger til grunn. I tillegg har NVE interne

[helhetlige forvaltningsplaner for norske havområder M-2410 | 2022](#)
[Faglig forum for norske havområder \(2023\): Status for gjennomføring og effekt av tiltak - Faggrunnlag for helhetlige forvaltningsplaner for norske havområder M-2488 2023](#)

Kystvann og vassdrag: [Andre generasjons regionale vannforvaltningsplaner \(dagens tilstand og miljømål\) med tiltaksprogram \(for å bedre eller opprettholde de økologiske forholdene\) \(vannportalen.no\)](#) ble vedtatt i oktober 2022¹⁰. Ambisjonen ble økt for flere sektorer.

For arealplanlegging etter pbl: Vi har ikke et system for å måle effekt av planprosessene på naturmangfold, eller i hvilken grad naturmangfold har vært et tema i planprosessene.

retningslinjer og kan pålegge tiltak for å begrense arealbruken til det som er strengt nødvendig. Avbøtende tiltak kan pålegges der arealbruken kan medføre vesentlige negative virkinger. Dette bidrar til å begrense tap av naturmangfold og økosystemer med god økologisk tilstand.

Landbruksdirektoratet:

Kommunale jordvernstrategier, KULA og 3Q gir informasjon om jordbruksareal og kulturlandskapet, og med bakgrunn i det kan man finne de rette tiltakene for å bevare naturmangfoldet gjennom tiltak som bla finnes i Nasjonalt miljøprogram med tilhørende ordninger (herunder SMIL og RMP). Mange kulturlandskapsområder holdes derfor trolig bedre i hevd og bevares for ettertiden, enn om informasjonen og tiltakene ikke eksisterte. Samtidig er det en nasjonal trend at flere bruk legges ned. Årsakene til at færre velger å bli bonde eller skjømte arealene er mange og sammensatte, men lønnsomhet trekkes stadig frem som en avgjørende faktor.

Kommunen er lokal planmyndighet etter plan- og bygningsloven (pbl.) og behandler enkeltsaker etter jordloven. Omdisponering av dyrka og dyrkbar jord skjer blant annet ved at kommunen vedtar planer etter plan- og bygningsloven om at arealet skal brukes til andre formål enn landbruk. Flere av tiltakene, og de nasjonale føringene, har trolig vært medvirkende særlig når det gjelder omdisponering av dyrka jord, der det har vært en tydelig reduksjon de siste årene. Nasjonalt jordvernmål kan sies å virke i denne forbindelse. Når eventuelle interessekonflikter oppstår kan likevel ikke-prissatte-konsekvenser bli en tapende part i tilfeller der den økonomiske gevinsten ved omdisponering er stor. I hvilken grad innsigelsesinstituttet står sterkt eller ikke, sett opp mot lokalt selvstyre, kan derfor bli avgjørende i disse sakene.

Bit for bit taper reindriftsnæringen viktige arealer til andre formål. Det er stor saksmengde å følge opp for distriktene innenfor reindriftsområdene. Dette gjør det vanskelig å følge opp alle sakene som berører reindrifta. Endringen av sameloven, der også norske kommuner må konsultere om saker som berører samiske interesser, vil være viktig for reindrifta fremover da mye av arealforvaltningen styres gjennom kommuneplanens arealdel. Effekten av tiltaket er foreløpig for tidlig å vurdere.

Statens vegvesen:

Vurdert som ikke relevant

Forsvarsbygg:

1. Vi vurderer ikke effekt av tiltakene og virkemiddelbruken i reguleringsplaner.
2. I leirplaner er det utarbeidet en metode med en tabell som er linket opp til de 5 innsatsområdene i klima- og miljøstrategien. Her kommer det frem plangrep og effekter på arealbeslag. Dette rapporteres per plan.
3. Det gjøres CO2-regnskap og LCA i prosjektene våre, hvor vi ser på det totale CO2-avtrykket et bygg har (kun materialbruk). Dette settes opp som vurdering i konseptfasen med tanke på miljøpåvirkning. Når man går videre med et prosjekt lages en

¹⁰ [Et stort skritt videre for å nå vannmiljømålene - regjeringen.no](#)

		<p>miljøoppfølgingsplan med valg av materialer osv. Her settes mål for å vurdere det totale CO2-utslippet, og man gjør vurderinger opp mot måloppnåelse.</p> <p>4. Er mulighet for å ta med hele tomten, men dette gjør vi ikke i dag, da det er en avansert prosess. Leirplanen bør håndtere dette.</p>
		<p>Fiskeridirektoratet: Fiskeridirektoratets årsrapport for 2022</p>
		<p>Jernbanedirektoratet Det gjenstår å se i hvilken grad innspillene som gjelder arealinngrep og forslag til synliggjøring og presentasjon av avveininger av naturinngrep til NTP faktisk tas med i stortingsdokumentet. Denne blir først vedtatt i 2024. Måloppnåelsen for Jernbanedirektoratet er foreløpig ikke mulig å vurdere.</p>
<p>3.5 Vurdering av situasjonen i 2030 med eksisterende og</p>	<p>B) Systemer for å måle progresjon og effekt</p> <p>SSB har statistikk på endringer i areal typer og endringer i arealformål i arealplaner, men sammenhengen mellom vedtatte planer og ivaretagelse av natur kan ikke leses direkte ut av statistikken.</p> <p>Arbeidet med å ta i bruk arealregnskap og naturregnskap er i en tidlig fase, og det foreligger ikke omforente nasjonale metoder for slike regnskap. De gir dermed ikke grunnlag for å vurdere dette på nasjonalt nivå.</p>	<p>NVE: NVE har ingen systemer for å måle progresjon eller effekt.</p> <p>Landbruksdirektoratet: KOSTRA, satellittbilder, flyfoto, landsskogtakseringen, 3Q (NIBIO), AR5 (arealressurskartet til NIBIO), SR16 (kartgrunnlag utarbeidet av NIBIO), og produksjonstilskuddsdata.</p> <p>Statens vegvesen: Rapportering på oppfølging av indikatorene i NTP. Se Statens vegvesens årsrapport¹¹ kapittel 3.1.3. Internt krav: Prosedyre for målstyring og rapportering av arealbruk for Utbyggingsdivisjonen</p> <p>Forsvarsbygg:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Vi har i dag ikke et system for å måle effekt og progresjon av nedbygd natur i reguleringsplaner. 2. Vi har prosedyrer for revisjon av leirplanveilederen. Dette er et levende dokument som oppdateres i takt med nye overordnede føringer. 3. Alle vurderinger gjøres på enkeltprosjekter, men følges ikke opp i et helhetsbilde. <p>Fiskeridirektoratet: Fiskeridirektoratets årsrapport for 2022</p> <p>Jernbanedirektoratet: Se punkt om måloppnåelse over (hvordan måler man effekten)</p>
	<p>A) Situasjonen i 2030 med videreføring av iverksatte tiltak og virkemidler (dvs. 0-alternativet).</p>	

¹¹ [Statens vegvesens årsrapport 2022](#)

<p>planlagte tiltak og virkemidler (0-alternativ)</p>	<p>Vannforskriften: En rekke vannforekomster vil ikke oppnå miljømålene i vannforskriften innen 2027. Hvorvidt miljømålene vil kunne nås innen 2033 vil vi ha kunnskap om ved neste oppdatering av de regionale vannforvaltningsplanene.</p>	<p>NVE: Ny kraftkrevende industri og økt elektrifisering kan gi betydelig økt kraftforbruk frem mot 2030, og krafttetterspørselen kan øke opp mot 34 TWh i 2030¹². Det er knyttet stor usikkerhet til hvor mye ny kraft som kan realiseres¹³. Dersom det skal bygges ut ny kraftproduksjon i en slik størrelsesorden så forventes et omfang av arealinngrep som vil forverre situasjonen i 2030.</p>
	<p>Vassdrag: For enkelte påvirkningstyper er Norge på Europatoppen med bruk av mindre strenge miljømål ("varig" dårligere enn god tilstand eller godt økologisk potensial - § 10). Det gjelder for vannkraftspåvirkede vannforekomster.</p> <p>Kystvann: Sammenlignet med mange av vassdragene våre, så er en del tiltak for å redusere effekten av en del vesentlige påvirkningstyper ikke tilstrekkelig adressert til nå.</p>	<p>Landbruksdirektoratet: Ettersom arealutviklingsprosesser er langsomme prosesser, og det ikke sjelden tar år fra det vedtas at et areal skal omdisponeres i kommuneplanens arealdel, til det foreligger en godkjent reguleringsplan, og frem til arealet til slutt er tatt i bruk til annet formål. Dette betyr at mange arealer som det i dag er vedtatt at skal omdisponeres fra LNFR-formål, vil bli nedbygd frem mot 2030. Med mindre disse planene oppheves, eksisterer det trolig i dag arealplaner som strider mot Kunming-Montreal-målet, og som vil gjennomføres frem mot 2030 og senere.</p> <p>Når det gjelder arealplanlegging som inkluderer hensyn til naturmangfold og/eller effektive forvaltningsprosesser som tar tak i arealbruksendringer på land, vil det kunne antas at dette forbedrer seg. Man kan se en endring i hvordan kommunene forholder seg til naturmangfold og landbruksressurser. Statlige føringer og styrking av kunnskapsgrunnlaget fører også til at disse verdiene i større grad blir hensyntatt i arealplanleggingen. Flere arealer tilbakeføres også til LNF-områder og restaurering av natur- og kulturlandskapsområder har blitt mer vanlig.</p>
	<p>Planlegging etter pbl: Dersom det ikke skjer en endring i kapasitet og kompetanse på kommunalt nivå og det ikke kommer tydeligere nasjonale føringer om at hensynet til natur og miljø må prioriteres høyere, også i møte med lokalt selvstyre, så vil vi fortsatt få en negativ utvikling der viktige arealer for naturmangfold blir vedtatt bygd ned. Dersom det skjer en endring og lovens virkemidler blir tatt mer aktivt i bruk, kan vi få en forbedret situasjon der naturmangfold i større grad blir ivaretatt.</p> <p>Vi vil framover se et stort press på arealene både marint, i kyststrøkene, på land og i ferskvann pga. store satsninger som er arealkrevende, (bl.a. det grønne skiftet, mineralutvinning, samferdselstiltak og økning i akvakultur). Dette kan potensielt gjøre det utfordrende å nå målene i Naturavtalen.</p>	<p>Statens vegvesen: Vurderingen kommer an på forståelsen av målet slik det er oversatt i punkt 2.1. I utgangspunktet vurderes 0 -alternativet (videreføring av dagens tiltak og virkemidler) å føre til en forverring mhp tap av arealer som er viktige for naturmangfold. Men slik målet er formulert kan det jo ses på som en forbedring dersom det årlige «tapet av arealer som er viktige for naturmangfold, inkludert økosystemer med god økologisk tilstand» i 2030 er mindre enn i dag. Vi mener for øvrig at det som vil ha størst betydning for utviklingen framover for Norge som helhet (ikke spesielt for vegsektoren) er hvilke avveininger og beslutninger vedtaksmyndighetene dvs kommunene som planmyndighet, miljøforvaltningen og ansvarlige departement gjør ved beslutninger etter plan- og bygningsloven. Vi viser i denne sammenheng også til Holth og Wings utredning «Naturavtalens betydning for norsk rett»¹⁴ hvor det er påpekt at dagens forvaltningssystem, hvor ivaretagelse av naturmangfold langt på vei beror på politisk vilje er sårbart med hensyn til oppfyllelse av Naturavtalens krav.</p>

¹² Miljødirektoratet 2023. Klimatiltak i Norge mot 2030.

¹³ NVE 2023. Høringssvar fra NVE - NOU 2023:3 Mer av alt raskere. [Høringssvar fra NVE - NOU 2023-3 Mer av alt - Raskere.pdf](#)

¹⁴ Naturavtalens betydning for norsk rett, Holth og Winge AS, juni 2023

	<p>Samlet vurdering: I møtet med de utfordringene vi står over med økt arealpress, vil ikke dagens virkemidler og tiltak være tilstrekkelig til å opprettholde eller bedre dagens status for målet. Det er stor sannsynlighet for at situasjonen vil bli forverret fram mot 2023.</p>	<p>Forsvarsbygg: Med dagens situasjon antar vi at det i prosessene med reguleringsplaner/leirplaner vil forverres da samfunnsinteressene i flere tilfeller er viktigere enn naturverdiene, og uten et naturregnskap/ kompensasjonsordning vil risikoen for nedbygging av natur øke. Vi har et viktig samfunnsoppdrag som må følges opp. På grunn av klimaendringer vil det bli økt slitasje på skog og mark, noe som for eksempel skaper mer kjøreskader i terreng. Da må vi enten reparere mer eller bruke feltene smartere. Da kan økt bruk av simulatorer være en løsning. Dette drar avtrykket i en positiv retning. I tillegg har vi tilbakeført flere områder for eksempel Hjerkinns som ble transformert fra skyte- og øvingsfelt til landskapsvernområde.</p> <p>Fiskeridirektoratet: Uforandret</p> <p>Jernbanedirektoratet: Forverres. Det er behov for sektorovergripende arealplanlegging og målstyring for måloppnåelse knyttet til Mål 1. Dagens arealplanlegging innen samferdselssektoren kan ikke gjennomføres isolert innen hver sektor. Dagens arealplanlegging er utilstrekkelig når det gjelder å sikre helhetlige hensyn til naturmangfold.</p>
<p>B) Situasjonen i 2030 med planlagte tiltak og virkemidler.</p>		
	<p>Restaurering av vassdrag; En gjennomgang gjort av Direktoratgruppen for vannforvaltning viser at det ligger inne om lag 1.600 foreslåtte tiltak for fysisk restaurering av vassdrag i de oppdaterte vannforvaltningsplanene for årene 2022-2027. Et eget prosjekt under direktoratsgruppa for vannforvaltning er etablert, som skal følge opp "mer livskraftige vassdrag. Nasjonal strategi for restaurering av vassdrag 2021-2030"¹⁵.</p> <p>Miljødirektoratet administrerer en årlig tilskuddordning for vannmiljøtiltak, der restaurering prioriteres. Gjennom denne ordningen er det i årene 2021-2023 delt ut 63 millioner kroner til 239 prosjekter. Suksessen og budsjettene for å gjennomføre helhetlig restaurering av norske vassdrag, kan få mye å si for om vi vil vesentlig</p>	<p>NVE: Det er forventet at situasjonen er forverret i 2030, dette til tross for eventuelle nye tiltak og virkemidler for å hensynta de viktigste arealene for naturmangfold og økosystem i god tilstand.</p> <p>Landbruksdirektoratet: I regjeringens oppdaterte jordvernstrategi, vedtatt 15. juni 2023, er det foreslått følgende tiltak for å styrke bevaringen av jordbruksarealer (se påfølgende punkter). Dersom nevnte tiltak gjennomføres, forventes det en forbedret situasjon i 2030, sammenliknet med dagens situasjon.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Regjeringen skal legge fram nye nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging (nasjonale forventninger) innen sommeren 2023. Det legges opp til at forventningsdokumentet for 2023-2027 vil inneholde forsterkede signaler innenfor jordvernpolitikken sett i forhold til det eksisterende dokumentet fra 2019. • KDD har i samarbeid med øvrige departementer utarbeidet et forslag til nye statlige planretningslinjer for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging., som er planlagt sendt på høring i 2023. Det legges opp til en styrket jordvernpolitikk i de nye retningslinjene. • Regjeringen vil utarbeide et nytt brev eller et rundskriv som konkretiserer grunnlaget for innsigelse ut fra jordvernhensyn.

¹⁵ [Nasjonal strategi for restaurering av vassdrag 2021-2030 - Vannportalen](#)

intensivere restaurering av naturmangfoldet i og rundt våre vassdrag framover.

- Regjeringen vil - styrke veiledningen og formidle gode eksempler for å vise hvordan en med regional planlegging kan bidra å ivareta jordvern.
- Det er viktig at informasjon som ligger til grunn for planleggingen er oppdatert og enkelt tilgjengelig, ikke minst for kommuner med begrenset kapasitet og/eller kompetanse. Staten har lagt til rette for utvikling og finansiering av nye tjenester og data, som eksempelvis høydedata gjennom prosjektet nasjonal detaljert høydemodell, realprofiler og utvikling av 3D-modeller.
- Regjeringen vil - føre videre arbeidet med å øke plankompetansen i samarbeid med blant andre KS.
- Det vil i framtida bli stilt like rapporteringskrav til alle virksomhetene underlagt departementet.
- Regjeringen vil - følge opp arbeidet med jordverninteressene i arbeidet med gjennomføringen av Nasjonal transportplan (NTP).
- Regjeringen vil - utarbeide nasjonal veileder for matjordplaner - videreføre arbeidet med å prøve ut avbøtende og kompensere tiltak i samferdselsprosjekter
- Regjeringen vil - føre videre samordnet areal- og transportplanlegging gjennom byvekstavtaler i de største byområdene
- Regjeringen vil - føre videre en nasjonal jordvernpris
- Regjeringen vil - videreføre tilskuddsordningen for kommuner som utarbeider en kommunal jordvernstrategi
- For å få på plass et fullstendig arealregnskap for Norge, som også inkluderer nydyrking og gjengroing, er det flere institusjoner som må bidra, blant annet SSB og NIBIO. Jordvern vil være et tema i arealregnskap for kommuneplanprosesser. Regjeringen vil - bidra til å etablere arealregnskap for Norge
- Ved et innskjerpet jordvernmål vil det i økende grad være behov for et system som kan holde regnskap over omdisponering og nedbygging av jordbruksareal. Et jordbruksarealregnskap bør utvikles til å bli en del av arealregnskapet omtalt foran. Regjeringen vil - bidra til å utvikle et jordbruksarealregnskap
- Regjeringen vil - bidra til å etablere et nytt kartlag for dyrkbar jord
- Regjeringen vil - etablere systematisk registrering av faktisk nedbygging av jordbruksareal
- Som et alternativ til vernehjemmel kan det utredes en ordning som bidrar til at omdisponering i planprosesser av de viktigste matproduserende arealene krever behandling både etter plan- og bygningsloven og etter jordlova Regjeringen vil - utrede en lovendring i jordlova med sikte på et sterkere vern av de viktigste jordbruksarealene
- I en spørreundersøkelse (Landbruksdirektoratet 2021) pekte mange av kommunene på kartlegging av kjerneområde landbruk som et meget effektivt virkemiddel på kommunalt nivå. Dette er med på å underbygge at etablering av et register etter modell av KULA kan være en vei å gå dersom det er ønskelig med et mindre inngripende tiltak som synliggjør viktige jordbruksarealer. Regjeringen vil - etablere et sentralt register for viktige jordbruksarealer av nasjonal interesse

- Regjeringen vil følge opp at rutiner for brudd på driveplikt innføres
- Videre kan det vurderes om en skal innføre økonomiske insitament for å påvirke plassering av bygninger og anlegg. I mange tilfeller kan det være mer kostbart f.eks. å plassere en bygning på fjell enn det er å ta en bit av et jorde. Det samme gjelder å eventuelt rive en eksisterende, men utdatert driftsbygning for å erstatte med et nybygg. Innovasjon Norge gir i dag tilskudd til investering i driftsbygninger. Det bør vurderes å koble slik støtte til et krav om å vurdere forholdet til jordvern i den enkelte sak. Regjeringen vil - evaluere presiseringene i rundskriv M-2/2021 av begrepet jordbruksproduksjon i jordlova § 9 når endringen har fungert noen år.
- Regjeringen vil - utrede regler i jordlova som kan brukes for å unngå at nødvendige landbrukstiltak plasseres på dyrka jord. - gjennomføre et prosjekt / samarbeid med Bondelaget og Bonde- og småbrukarlaget om reduksjon av landbrukets egen nedbygging - Vurdere krav om en jordvernvurdering i forbindelse med tilskudd til oppføring av driftsbygning

Reindrift:

Reindrifta er i dag i en presset arealsituasjon, der viktige reindriftsarealer tas i bruk til andre formål. Endringer i sameloven og det økte fokuset på urfolk og menneskerettigheter vil være viktig for reindrifta og det samiske samfunnet generelt i årene fremover. Med dette som utgangspunkt, vil man kunne forvente en bedret situasjon for reindrifta i 2030. Om man i tillegg får et bedre kunnskapsgrunnlag, statlige planretningslinjer, og tydeligere nasjonale forventninger innenfor reindrift, vil den positive effekten kunne forsterkes.

Statens vegvesen:

Statens vegvesen mener igangsatte og planlagte tiltak vil kunne gi en økt bevissthet hos transportvirksomhetene om arealer som er viktige for naturmangfold og økt oppmerksomhet om hensynet til naturmangfold i planarbeidet. Det er imidlertid vanskelig å vurdere om det også vil medføre en forbedring mhp beslutningene som fattes. Dette kommer an på hvilke avveininger som blir gjort og hvilken politisk vilje det er til å ivareta naturmangfold i beslutninger etter plan- og bygningsloven, naturmangfoldloven mm.

Forsvarsbygg:

Vi vil følge opp vår nye klima- og miljøstrategi (2022) enda tettere, og dette vil ha noe effekt.

Fiskeridirektoratet:

Uforandret

Jernbanedirektoratet:

Uforandret. Gitt at foreslåtte tiltak under 3.2 iverksettes. Det er behov for sektorovergripende arealplanlegging og målstyring for måloppnåelse knyttet til Mål 1. Dagens arealplanlegging innen samferdselssektoren kan ikke gjennomføres isolert innen hver sektor. Dagens arealplanlegging er utilstrekkelig når det gjelder å sikre helhetlige hensyn til naturmangfold.

Tiltak og virkemidler for å nå målet (deloppdrag 3, 5 og 6)

4.1 Bruk av eksisterende og planlagte tiltak og virkemidler for å nå Kunming-Montreal-målet?	A) Eksisterende tiltak og virkemidler som er/kan være særskilt effektive for å nå målet, eller planlagte tiltak og virkemidler med potensial for god effekt, på kort (2030) og lengre (2050) sikt.
	<p>En del sær-norske "planverktøy" har vært effektive mht å redusere samlet belastning for en del av våre store inngrepstyper som vannkraft og fiskeoppdrett. Verneplan for vassdrag som omfatter over 380 vassdragsobjekter, har i vesentlig grad begrenset større vassdragsreguleringer (teknisk potensial på 49 TWh). Nasjonale lakseelver og fjorder, har både gitt en særskilt beskyttelse for de viktigste laksebestandene, og begrenset nye lakseoppdrettskonsesjoner i de nasjonale laksefjordene.</p>
	<p>NVE: Vern av viktige områder (f.eks verna vassdrag og forbud mot nedbygging av myr).</p>
	<p>Landbruksdirektoratet: Strengere regelverk og tydeligere statlige føringer og bestemmelser for ivaretagelse av viktige naturområder/kulturlandskap, vil kunne virke positivt inn i arealplanleggingen, både på kort og lang sikt. Siden arealplanlegging er en tidkrevende og langsgående prosess, er det først på lang sikt (2050) at man vil kunne se de store endringene</p>
	<p>Statens vegvesen: Statens vegvesen mener mer aktiv bruk av firetrinnsmetodikken både hos forslagstillere, fagmyndigheter og beslutningstakere, vil kunne bidra til bedre ivaretagelse av hensynet til naturmangfold. Dette gjelder særlig mhp å finne, utrede og vedta tiltak som reduserer transportbehovet og/eller påvirker valg av transportmiddel, samt tiltak som gir mer effektiv utnyttelse av eksisterende infrastruktur.</p> <p>Forsvarsbygg:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Plan- og bygningsloven (med naturkartlegginger) er et viktig verktøy for å ivareta natur gjennom kommuneplaner (samfunnsdel og arealdel) og reguleringsplaner. Dette kunne man brukt enda mer aktivt ved å også avsette områder som skal bevares, ikke kun de som skal nedbygges. Spesielt på et overordnet nivå vil dette kunne være effektivt for ivaretagelse av natur. Dette vil kunne ha god effekt på kort og lang sikt. Sektoren arbeider for å få regulert områder hvor det er virksomhet uten reguleringsplan i dag. 2. Klima- og miljøstrategien beskriver hvordan man skal arbeide i sektoren, noe som gjør det enklere å konkretisere hva man skal prioritere i sektoren og hvordan man kan arbeide for å nå målene. Dette retter fokuset på de viktige tiltakene, og vil ha god effekt på kort og lang sikt. Den er felles for sektoren, så både bruker og utbygger har de samme forutsetningene. 3. Leirplanveilederen har fokus på natur og miljø, og følger opp klima- og miljøstrategien. Det er potensial for å følge opp denne på en tydeligere måte. 4. Ved gjennomføring av prosjekter utarbeides dokumenter som synliggjør økonomi og miljøtiltak for valg av løsninger, samt miljøgevinster av de ulike konseptene. 5. I våre skyte- og øvingsfelt, og ved store øvelser, er gjennomføringsevnene for ivaretagelse og restaurering av natur og miljø god. Dette er god effekt.
<p>Fiskeridirektoratet: Ikke besvart</p>	
<p>Jernbanedirektoratet: Viser til punkt 3.3</p>	
B) Eksisterende tiltak og virkemidler som kan gi bedre effekt enn i dag dersom de gjennomføres/brukes i større omfang og/eller forvaltes på en annen måte	

- Mer aktiv bruk av virkemidlene i pbl (arealformål, bestemmelser og retningslinjer) for å ivareta naturmangfold vil gi bedre effekt.
- Det ligger innenfor kommunens myndighet å avvise planforslag som berører naturmangfold negativt. Dette er et effektivt virkemiddel på både kort og lang sikt, dersom planmyndigheten benytter det.
- Pbl § 5-4 gir regionale miljømyndigheter rett til å fremme innsigelse dersom en plan kommer i konflikt med nasjonale eller vesentlige regionale miljøinteresser. Signaler fra nasjonalt politisk nivå om å vektlegge lokalt selvstyre og lite gjennomslag for miljømyndighetene i saker som løftes til KDD, har svekket innsigelsesinstituttet. En tyngre vektlegging av de nasjonale miljøinteressene i innsigelsessakene vil med stor sannsynlighet medføre en positiv effekt for å redusere tapet av naturmangfold mot 2030.
- Regjeringen har vedtatt prinsipper for økologisk kompensasjon¹⁶, men hjemmelsgrunlaget for å sette bestemmelser om dette i arealplaner etter pbl er ikke avklart. Økologisk kompensasjon kan bidra positivt dersom det tas i bruk der nedbygging av natur ikke er mulig å unngå.
- Bedre rutiner for å avklare om en plan eller tiltak må konsekvensutredes. Viktig å fange opp tiltak etter sektorlov som ikke er søknadspliktig, men som kan utløse krav om konsekvensutredning.

Havforvaltning: Arealdelen i havforvaltningsplanene kan strammes opp og gjøres bindende slik at det ligner mer på MSP-direktivet eller pbl slik at arealbruk tydeligere kan

NVE:

Omfanget på avbøtende tiltak kan økes. Kompenserende tiltak kan brukes i større grad- f.eks. pålegg om å ivareta uberørte arealer innenfor planområdene til energianlegg. Det kan innføres pålegg om etablering av erstatningsarealer/reetablering av tilsvarende areal som det som går tapt.

Landbruksdirektoratet:

I hvilken grad kommunene vektlegger kommunale, regionale og nasjonale interesser, kan bero på styrken i innsigelsesinstituttet. Et sterkt innsigelsesinstitutt vil kunne gi en bedre helhetlig forvaltning, og tillegge de nasjonale interessene mer tyngde i planleggingen.

Statens vegvesen:

Mer aktiv bruk av firetrinnsmetodikken mm. vil gi bedre effekt, men det forutsetter at det også er vilje til å bruke disse tiltakene hos involverte virksomheter og myndigheter.

Vi viser også til Concept-rapport nr 71 «Nullalternativets rolle i konseptvalgutredninger» der forbedret bruk av firetrinnsmetodikken er et av forbedringsforslagene.²¹

Forsvarsbygg:

1. Sektoren har potensial for å bli enige om en enda sterkere og konkret miljøambisjon. Med konkret mener vi definerte krav og mål som skal overholdes i planer og prosjekter. Dette vil gjøre det enklere å argumentere for hvorfor natur bør "vinne" i enkelte vurderinger, og samtidig synliggjøre viktigheten av dette. Det kan også for eksempel settes krav om eller arbeides for en oversikt over hvor mye natur som bygges ned og eventuelt restaureres.
2. Legge til grunn at man skal kartlegge et område før man finner løsninger i for eksempel reguleringsplaner (så det å undersøke om det er viktig natur i et område faktisk er premissgivende for valg av løsninger). Tidlig informasjon er avgjørende for å finne de gode løsningene.
3. Registreringene kan i enkelte tilfeller være litt «tynt». Viktig at disse kommer på riktig nivå, for å kunne legges til grunn for løsninger. Har et potensial for å gjennomføre registreringene på en mer systematisk måte og etter samme metode.
4. Bruke prinsippet om "alternative løsninger" mer aktivt når det oppstår konflikt med verdifull natur.

Fiskeridirektoratet:

Ikke besvart.

¹⁶ [vedlegg-5---prinsipper-for-bruk-av-okologisk-kompensasjon---regjeringen-2019.pdf \(statsforvalteren.no\)](#)

²¹ Nullalternativets rolle i konseptvalgutredninger Concept-rapport nr. 71 - 2023

	<p>styres, og samtidig tydeliggjøre hensynet til biologisk mangfold Øke kunnskap for å gi bedre mulighet for å vurdere måloppnåelse. jf nytt faggrunnlag for forvaltningsplanene ¹⁷ Avklare hva som legges i å vise aktsomhet i tilknytting til særlig verdifulle og sårbare områder og beskrive relevante tiltak.</p> <p>Økosystembasert vannforvaltning: Det er identifisert behov for en rekke supplerende virkemidler dersom miljømålene skal nås innen fristene¹⁸. Et av de viktigste virkemidlene er å styrke ivaretagelsen av vannmiljø i arealplanlegging, herunder bruken av §12 i Vannforskriften¹⁹ (Art 4.7 i vanddirektivet); som er en unntaksbestemmelse som gjelder for nye inngrep som påvirker vannmiljøet, slik at det i større grad blir tatt tilstrekkelig hensyn til prinsippene og hvor strenge avbøtende tiltak som forutsettes (sikre blågrønn infrastruktur). Miljødirektoratet leder arbeidet med en oppdatert, tverrsektoriell veileder om dette ivaretagelse av vannmiljø i arealplanlegging.</p> <p>Verna vassdrag²⁰ og nasjonale laksevassdrag: . Det er et potensial for å styrke praksis for å bedre beskytte vassdragsnatur, med færre unntak eller mindre politisk overstyring som trosser disse planretningslinjene.</p> <p>Se også mål 14 punkt 4.2.</p>	<p>Jernbanedirektoratet: Viser til punkt 3.3</p>
	<p>C) Hvilke positive og negative virkninger av tiltakene og virkemiddelbruken beskrevet over for klima og klimatilpasning</p>	
	<p>NVE:</p>	

¹⁷ Faglig forum for norske havområder (2023): Faggrunnlag for helhetlige forvaltningsplaner for norske havområder - Hovedrapport 2019-2023 M-2524 | 2023

¹⁸ [Tilrådning 2022 \(vannportalen.no\)](https://vannportalen.no)

¹⁹ [09.07. 2021: Veileder til vannforskriften § 12 - Vannportalen](#)

²⁰ [Rikspolitiske retningslinjer for vernede vassdrag - 1. Retningslinjenes virkeområde - Lovdata](#)

	Generelt vil tiltak og virkemidler som bidrar til ivaretagelse av natur være gunstig med hensyn til reduksjon av klimagassutslipp og klimatilpasning.	Dagens tiltak og virkemidler bidrar til å begrense de negative virkningene fra arealbruk i vassdrags- og energianlegg. Samtidig kan begrensningene i arealbruken medføre økte kostnader og negative virkninger for andre samfunnsinteresser. Nye begrensinger i arealbruken, f.eks. et forbud mot nedbygging av myr, kan være positivt for klima og naturmangfold, samtidig som det kan øke presset mot andre sårbare arealer.
		Landbruksdirektoratet: Landbruksarealer er blant annet store karbonlagre, og har jordsmonn og vegetasjon som kan fordrøye store mengder vann. Således vil bevaring av disse arealene ha positiv virkning for klima og klimatilpasningen. Etablering av anlegg for fornybar energiproduksjon (herunder solkraftverk og vindkraftverk) kan isolert sett utfordre dette.
		Statens vegvesen: Økt bruk av tiltak som reduserer transportbehovet og/eller påvirker valg av transportmiddel, samt tiltak som gir mer effektiv utnyttelse av eksisterende infrastruktur og transportmidler, vil også i all hovedsak ha positiv virkning for klima. Dersom naturhensyn alltid skal prioriteres foran andre hensyn, vil dette for eksempel kunne gi målkonflikter mht klimagassutslipp i enkeltsaker. Målkonflikter med andre viktige samfunns hensyn bør utredes.
		Forsvarsbygg: 1. Klima- og miljøstrategien gjør det enklere å vite hva man skal prioritere i sektoren. Alle er ikke like oppdaterte på temaet, og dette retter fokuset på de viktige tiltakene også innen klima og klimatilpasning. 2. Å legge inn enda flere krav i reguleringsplanprosesser/ leirplanprosesser vil være mer ressurskrevende for de som utarbeider planer, og også kreve en økonomisk kostnad. Det kan føre til at tiltak ikke gjennomføres. 3. Miljøambisjoner bør henge sammen med bevilgninger. Hvis ikke bli det vanskelig å gjennomføre tiltakene man ønsker. 4. Det å vite hva vi har (kartlegging) er et viktig virkemiddel, som også synliggjør viktigheten for klima og klimatilpasning.
		Fiskeridirektoratet: Ikke besvart Jernbanedirektoratet: Positivt: Styrke kunnskapsgrunnet knyttet til klimagassutslipp fra arealbeslag
	D) Tiltak og virkemidler som bør videreføres	
	Virkemidlene i pbl, eventuelt i forbedret utgave, jf. 4.2.	NVE: Vern og forbud mot inngrep i sårbare arealer.
	Tilskuddsordningen for kommunedelplan naturmangfold siden arbeidet med planene vil	Landbruksdirektoratet: For ikke-prissatte konsekvenser må det jobbes opplysende og holdningsskapende over lengere tid for å få til samfunnsendring i hvordan man velger å disponere

bidra til økt kunnskap og bevissthet om naturmangfold i kommunene. Havforvaltningsplanene bør videreføres og fortrinnsvis styrkes fordi det gir en unik samarbeidsplattform for relevante sektorer og gir grunnlag for tversektoriell forståelse og forvaltning av havområdene. Felles kunnskapsgrunnlag er vesentlig også for å nå mål for naturmangfold.	arealene. I den sammenheng er ingen virkemidler utilstrekkelige så lenge de bidrar med kunnskap og oppmerksomhet rundt temaet.
	Statens vegvesen: Mer aktiv bruk av firetrinnsmetodikken og tiltakshierarkiet. Videreføre arbeid med bedre kunnskapsgrunnlag, særlig i tidlig fase, slik at beslutningsgrunnlaget styrkes
	Forsvarsbygg: Alle tiltak som er nevnt over bør videreføres da de er del av et system som virker sammen.
	Fiskeridirektoratet: De som brukes i dag virker og bør videreføres.
	Jernbanedirektoratet: Viser til punkt 4.1 A. Alle tiltakene vil bidra til en mer kunnskapsbasert arealplanlegging i samferdselssektoren.
E) Eksisterende tiltak og virkemidler som trolig vil være utilstrekkelige eller mindre effektive for å nå målet	
Ikke besvart	NVE: Dagens regelverk er ikke tilstrekkelig
	Landbruksdirektoratet: Ikke besvart
	Statens vegvesen: Siden målet er ambisiøst og fristen (2030) svært kort er eksisterende tiltak uansett ikke tilstrekkelige for å nå målene.
	Forsvarsbygg: Alle tiltakene er nødvendige.
	Fiskeridirektoratet: Ikke besvart
	Jernbanedirektoratet: Sektorovergripende arealplanlegging og målstyring er en forutsetning for måloppnåelse.
F) Mangler det generelt tiltak og virkemidler for å kunne nå målet, eller mangler din sektor tiltak og virkemidler til å nå målet?	
Generelt mangler det ikke tiltak og virkemidler. Miljøforvaltningen og planmyndighetene har virkemidler og tiltak som ved aktiv bruk vil ta oss et langt steg i retning av å nå målet om bedre ivaretagelse av natur/null tap av natur. Dette forutsetter at det er politisk vilje og kapasitet og kompetanse hos aktørene til å ta disse i bruk.	NVE: For å nå målet må det komme nye tiltak basert på både regulatoriske og økonomiske virkemidler (forbud, avgifter, vern og statlige planretningslinjer). Det må på plass en statlig plan for helhetlig arealforvaltning som innebærer nasjonale prioriteringer av Norges arealbruk
	Landbruksdirektoratet: Å jobbe holdningsskapende er viktig. Hva man får til vil samtidig begrenses av beslutningstakernes handlingsrom og vilje. En rekke tiltak som vil virke positivt på kunnskapsgrunnlaget til beslutningstakere er nevnt under.

- Norge mangler en samlet oversikt over arealbruken i landet, eksisterende og fremtidig. Et slikt arealregnskap kunne gitt et bedre beslutningsgrunnlag i arealplanleggingen, og mulig bidratt til å redusere bit for bit nedbygging.
- Verdssetting av landbruksarealer - en oversikt over faktisk verdi av landbruksarealene i form av matressurs, dyrefor, og økologiske tjenester ville vært en styrke i situasjoner der nedbygging av landbruksareal vurderes på bakgrunn av økonomisk lønnsomhet.
- At det for hver ny Nasjonal transportplan utarbeides et arealbeslagsestimat, med estimerte omdisponeringstall for landbruksareal og naturområder, som følge av transportplanen.
- Lovgiver kan gi strengere regelverk rundt arealforvaltning.

Statens vegvesen:

Ja. Se pkt 4.2.

Forsvarsbygg:

1. Det eksisterer i dag ikke et nasjonalt system for å måle progresjon/effekt av nedbygd/ivaretatt natur. Krav om naturregnskap vil gjøre at når samfunnsinteressene er viktigere enn naturverdiene, har man fortsatt muligheten til å få et null-regnskap ved å gjennomføre kompenserende tiltak eller bidra økonomisk til for eksempel et restaureringsprosjekt (slik det i dag er krav om i kommuneplanen til Nordre Follo). Det er knyttet økonomiske utfordringer til dette. Det er et viktig premiss at det faktisk vil være mulig å kompensere, slik at bygging ikke stopper opp. Det er behov for en systematisk tilnærming til et naturregnskap, som bør være likt for alle (effektrapportering).
2. Førre-var-prinsippet på all restaurering, men det er ikke nok bevilgning i dag til gjennomføring.
3. Det mangler i dag en helhetsforståelse mellom forurensningsregelverket og naturmiljøet i forbindelse med restaurering og opprydning. Det gir løsninger som medfører mer ressursbruk og større naturinngrep enn nødvendig.
4. Sektoren savner faste underliggende krav til miljøtiltak i våre prosjekter som vil gi føringer som gjør miljø enklere å følge opp. I dag må prosjektledere ta "kampen" for miljøambisjonen på bekostning av operativ effekt. Dette kan være vanskelig å argumentere for.

Fiskeridirektoratet:

Nei

Jernbanedirektoratet:

Jernbanedirektoratet har verken myndighet eller ansvar for operative tiltak knyttet til jernbaneinfrastrukturen. All planlegging etter pbl er et ansvar som tilligger Bane NOR

Jernbanedirektoratet har ansvar for utrednings- og planfasen før bestemmelsene i plan- og bygningsloven kommer til anvendelse. Jernbanedirektoratet deltar med faglige innspill til NTP og svarer ut direkte bestillinger i tildelingsbrev fra

		<p>Samferdselsdepartementet ofte i samarbeid med andre virksomheter i sektoren. https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2021-03-10-1311 I konseptvalgutredninger jobber Jernbanedirektoratet med å hensynta naturmangfold utelukkende gjennom å skrive en kvalitativ og kvantitativ overordnet vurdering.</p>
<p>4.2 Behov for nye tiltak og virkemidler for å nå Kunming-Montreal-målet?</p>	<p>A) Behov for nye tiltak og virkemidler for å nå målet på kort sikt (til 2030) og på lengre sikt (2050).</p> <p>Tiltak basert på EVAPLAN og Miljødirektoratets gjennomgang av EVAPLAN²²:</p> <ul style="list-style-type: none"> – gjennomgang av plan- og bygningsloven med sikte på å styrke naturmangfoldhensyn i planlegging etter loven. bl.a. økt vektlegging av natur og miljømessig bærekraft i formålsparagrafen, ta inn naturmangfold i § 3-1, tydeligere hjemler for bestemmelser som ivaretar miljøinteresser – tilpasse og styrke lovens virkemidler for å ivareta internasjonale forpliktelser etter område- eller arealspesifikke konvensjoner – vurdere vektingsbestemmelse med materielle vilkår, eller bestemmelser som gir tydeligere materielle skranker for kommunens prioriteringer – sterkere incentiver til å oppdatere arealplanene, og at kommunene bør ta ut byggeområder fra kommuneplanens arealdel som etter dagens kunnskapsgrunnlag ikke bør bygges ut av hensyn til nasjonale eller vesentlig regionale klima- og miljøinteresser. Tilsvarende bør det være krav til miljørevisjon av eldre reguleringsplaner som åpner for inngrep som er i konflikt med nasjonale eller vesentlige regionale miljøinteresser. – styrke nasjonale forventninger og statlige planretningslinjer med tydeligere føringer om ivaretagelse av naturmangfold i kommunal, regional og statlig arealplanlegging 	<p>NVE: Det er behov for nye tiltak og virkemidler både på kort og lang sikt for nå målet. Spesielt viktig med tiltak for bedre tilstanden i høyproduktiv skog. Arealbruksendringer bør prioriteres dit samfunnsnyttene er størst. Statlig plan for helhetlig arealforvaltning vil være nødvendig for å nå målene på lang sikt.</p>
		<p>Landbruksdirektoratet: For at Kunming-Montreal-målet skal nås må det i hovedsak bygges ut mindre på “nye” arealer. Man må i større grad gjenbruke arealer, eller begrense størsteparten av utbyggingen til uproduktive arealer. Et nasjonalt mål om arealnøytralitet vil kunne gi effekt. En nasjonal oversikt over arealbruken i landet, eksisterende eller fremtidig vil kunne være et grunnlag for å hindre bit-for-bit omdisponering og nedbygging. Ved å etablere et nasjonalt arealregnskap vil man kunne få et bedre beslutningsgrunnlag for arealdisponeringen i landet.</p> <p>Statens vegvesen: Det er behov for sterkere virkemidler for å hindre/begrense arealbruk som medfører økt transportbehov og økt beslag av viktige naturområder, for eksempel;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Økt mulighet for å fremme innsigelse mot forslag til nye byggeområder som medfører økt transportbehov og behov for ny infrastruktur • Krav om gjennomgang/revisjon av eksisterende arealplaner med tanke på å ta ut (eller vesentlig redusere omfanget av) byggeområder som berører viktige naturområder. Dette bør også gjelde byggeområder som indirekte vil berøre naturområder som følge av økt transportbehov og økt behov for ny infrastruktur) <p>Hvis en skal oppnå målet om at tapet av arealer som er viktige for naturmangfold nærmer seg null i 2030, mener vi det vil være behov for nasjonale føringer om at hensynet til naturmangfold skal vektlegges sterkere enn i dag. Dette gjelder både i plansaker hvor det er målkonflikter mellom naturmangfold og andre planhensyn og i beslutninger om arealbruk etter andre lover. Høyere prioritering av hensynet til naturmangfold må i så fall innarbeides i regelverk (lover, forskrifter) og i</p>

²² Miljødirektoratet og Riksantikvaren (2022). Svar på oppdrag 1 om vurdering av funn i EVAPLAN og forslag til prioriterte tiltak. elnnsyn - Sak: 2022/6013 - Miljødirektoratet
Hanssen, G. S., & Aarsæther, N. (Eds.). (2018a). Plan- og bygningsloven 2008: fungerer loven etter intensjonene?. Universitetsforlaget.
Hanssen, G. S., & Aarsæther, N. (Eds.). (2018b). Plan- og bygningsloven 2008: en lov for vår tid?. Universitetsforlaget

- presisere at "lokalt selvstyre" i svært begrenset grad kan tillegges avgjørende vekt i tilfeller hvor nasjonale eller vesentlige regionale miljøinteresser vil bli skadelidende,
- styrke innsigelsesinstituttet, jf. punktet over
- sterkere føringer for bruk av regional planlegging for å ivareta klima- og miljøhensyn
- økt opplæring og veiledning rettet mot både administrasjon og politikere i kommunene, både om klima- og miljøhensyn og bruk av plan- og bygningslovens virkemidler, samt relevant sektorregelverk
- styrke statsforvalterens og fylkeskommunenes ressurser slik at de i økt grad kan drive målrettet veiledning og kontroll av kommunene med sikte på å bedre deres klima- og miljøkompetanse
- styrke kunnskapsgrunnlaget om klima og naturmangfold gjennom økt bruk av fjernmåling og modellering, samt utvikle omforente verktøy for vurdering av sumvirkninger (regnskap) av arealendringer over tid, inkludert naturregnskap. En forutsetning for å nå målet om arealnøytralitet mot 2030 (null tap av natur).
- bedre samordning mellom sektorregelverk og plan- og bygningsloven. Vi vil understreke at det er svært viktig at sektorregelverk som ivaretar klima- og miljøhensyn ikke svekkes gjennom samordning med pbl. En samordning mellom regelverkene forutsetter at det finnes mekanismer som sikrer at de klima- og miljøhensynene som sektorlovene skal beskytte, blir tilstrekkelig ivaretatt i planleggingen. Dette er ikke sikret i dag, verken i pbl. selv eller ved praktisering av den.

I tillegg bør det vurderes:

utredningsmetodikk (herunder veiledning for samfunnsøkonomiske analyser og konsekvensutredninger mm).
Det er også behov for sterkere virkemidler for å få gjennomført tiltak som reduserer transportbehov og legger til rette for klima- og miljøvennlige transportformer, herunder tilrettelegging for fjernarbeid, parkeringsrestriksjoner, vegprising. For nærmere omtale av disse tiltakene vises det til [tiltaks katalogen](#)²³; [Parkeringsregulering - Tiltaks katalog for transport og miljø](#) [Vegprising - Tiltaks katalog for transport og miljø](#)

Forsvarsbygg:

Se svar i 4.1

Fiskeridirektoratet:

Fiskeridirektoratet ser ikke noe behov.

Jernbanedirektoratet:

Nasjonalt arealbudsjet, - statistikk og - regnskap

Enkeltbeslutninger knyttet til arealbruk etter plan- og bygningsloven vurderes ikke samlet. Vi har p.t. ikke verktøy som gir en oversikt over samlede arealendringer på tvers av sektorer og med det en vurdering av sumvirkninger av arealutviklingen for naturmangfold. Det er derfor behov for sektorovergrepene arealplanlegging og nasjonale føringer for arealbruken.

Styrke naturens rettsvern

Styrke naturens rettsvern gjennom å vurdere etablere en egen Miljødomstol etter modell fra Sverige. Eventuelt å etablere en uavhengig ankeinstans for spørsmål knyttet til naturmiljøet etter modell fra Danmark.

Sverige tok konsekvensene av et uoversiktlig lovverk på miljøområdet og opprettet allerede i 1999 en egen miljødomstol. Danmark har opprettet i 2016 en uavhengig klageinstans for spørsmål knyttet mat og miljø: «Miljø- og Fødevareklagenævnet er klagemyndighed for administrative afgørelser, i det omfang det fastsættes i den øvrige lovgivning. Nævnet er uafhængigt af instruktioner om den enkelte sags behandling og afgørelse».

Se også: EVAPLAN [PowerPoint Presentation \(ks.no\)](#)

Samlet innspill fra Statens vegvesen og Jernbanedirektoratet i forbindelse med evaluering av siste 6-årig planprosess i henhold til vannforvaltningsdirektivet:

²³ [Tiltaks katalog for transport og miljø - Transportøkonomisk Institutt \(TØI\)](#)

	<ul style="list-style-type: none"> - gjennomgang av naturmangfoldloven med sikte på å gi sterkere virkemidler for ivaretagelse av naturmangfold - gjennomgang av konsekvensutredningsforskriften for å tydeliggjøre og styrke krav til utredning av miljøkonsekvenser <p>det bør presisere at planplikt og konsekvensutredning også gjelder for tiltak etter sektorregelverk som i dag er unntatt fra søknadsplikten, men ikke fra planplikten i plan- og bygningsloven § 12-1 tredje ledd</p>	<p>«Det er behov for endret forvaltningspraksis innen vannforvaltningsplanarbeidet. I samferdselssektoren er det behov for å avklare roller og ansvar slik at alle tiltak og anlegg med offentlig finansiering blir involvert med rett aktør på relevante nivåer».</p>
	<p>B) Hvilke oppgaver og ansvar bør nasjonale og regionale myndigheter ha, hva bør kommuner gjøre, og hva kan forventes av befolkningen?</p>	
	<p>De nye tiltakene som er foreslått vil det først og fremst være et nasjonalt ansvar å gjennomføre. De må i etterkant tas i bruk både nasjonalt, regionalt og lokalt.</p> <p>Vi har ikke grunnlag for å foreslå konkrete endringer i ansvarsfordeling/flytting av oppgaver. Slike endringer bør utredes for å se hva hvordan vi oppnår målsetningen med endringen best, og for å unngå uheldige ringvirkninger av endringene.</p>	<p>NVE: Mål og indikatorer med rapportering på nedbygging av areal vil kunne bidra til sterkere føringer for arealbruken. Da må kommuner, sektormyndigheter og andre følge opp målene.</p> <p>Landbruksdirektoratet: I denne sammenheng er det først og fremst nasjonale og regionale myndigheter som må utarbeide nye mål og føringer. Kommunene må senere følge opp disse i sin arealforvaltning. Koordinering mellom sentralt og lokalt nivå er samtidig nødvendig for politisk legitimitet og effektiv gjennomføring av politikken.</p> <p>Statens vegvesen: Dette er i stor grad et politisk spørsmål. Slik vi ser det vil det det være nødvendig å flytte ansvar og myndighet fra lokale myndigheter til nasjonale myndigheter - Vi viser til utredning fra Holth og Winge og OsloMet om maktfordeling og kontroll innen arealforvaltningen . Her er det blant annet foreslått flere endringer av kontrollmekanismene i arealforvaltningen for å bidra til bedre kontroll med forvaltningsvedtak. - Samarbeid mellom forvaltningsnivåer om en felles langsiktig innsats i byområder for å nå nullvekstmålet er viktig å videreføre. - Det er viktig at fremtidig NTP og den kommende stortingsmeldingen for å følge opp Naturavtalen samkjøres i mest mulig grad.</p> <p>Forsvarsbygg: Foreslår at nasjonale/regionale myndigheter har et rapporteringssystem for hvor mye natur som bygges ned, og kommunene rapporterer inn ved naturregnskapene i reguleringsplaner og kommuneplaner. Hvis en kommuneplan/reguleringsplan bygger ned natur uten at det kompenseres må det være plikt til å rapportere dette. Da får vi muligheten til å se om vi når mål 1 innen 2030</p>

		Fiskeridirektoratet: Ikke besvart
		Jernbanedirektoratet: Vi tolker dette som primært et politisk spørsmål som det ikke er Jernbanedirektoratets oppgave å svare ut.
	C) Positive og negative virkninger av tiltakene og virkemiddelbruken over for klima og klimatilpasning	
Generelt vil tiltak og virkemidler som bidrar til ivaretagelse av natur være gunstig med hensyn til reduksjon av klimagassutslipp og klimatilpasning.		NVE: Dagens tiltak og virkemidler bidrar til å begrense de negative virkningene fra arealbruk i vassdrags- og energianlegg. Samtidig vil ytterligere begrensninger i nedbygging av areal kunne medføre økte kostnader og negative virkninger for andre samfunnsinteresser. Nye sterke begrensninger i arealbruken kan utfordre den samfunnsøkonomiske nytten i det enkelte energiprojekt og medføre at ny fornybar kraftproduksjon ikke blir realisert.
		Landbruksdirektoratet: Det blir vurdert som positivt for klima- og klimatilpasningen om man bygger ut færre «nye» arealer, slik at områder viktig for kulturlandskap og naturmiljø får stå.
		Statens vegvesen: Virkemidlene som drøftes vil i hovedsak også ha positive virkninger for klima og klimatilpasning
		Forsvarsbygg: 1. Et naturregnskap vil ha positive virkninger da klima og klimatilpasning vil være en del av den. Bevaring av myr er et eksempel som er viktig både for klima og naturmangfold. 2. Å forsterke kravet til ivaretagelse av natur og et rapporteringssystem vil kunne føre til at prosjekter ikke gjennomføres av økonomiske årsaker.
		Fiskeridirektoratet: Ikke besvart
		Jernbanedirektoratet: Ikke besvart
4.3 Forutsetninger for vellykket gjennomføring av tiltak og virkemidler	A) Hvilke forutsetninger (for eksempel ressurser, politikk, lovverk, samfunnsendringer, tverrsektorielt samarbeid) og hvilken forvaltningspraksis må være på plass for at en skal kunne gjennomføre tiltakene og virkemidlene over?	
	<ul style="list-style-type: none"> – Kapasitet og kompetanseoppbygging i kommunene, både administrativt og politisk nivå – Bedret kunnskapsgrunnlag om naturmangfold og konsekvenser av tiltak på naturmangfoldet – Politisk vilje (nasjonalt, regionalt og lokalt) til å vektlegge naturmangfold også når det kan 	NVE: Sterkere statlig styring med klarere prioritering mellom ulike samfunnshensyn. Fremtidig arealbruksendringer må prioriteres dit samfunnsnyttene er størst. Landbruksdirektoratet: For noen tiltak (herunder arealnøytralitet) må det trolig en samfunnsendring og ny politikk til for at dette skal gjennomføres. For andre nevnte tiltak og virkemidler har samfunnet de forutsetningene som trengs, men det er opp til nasjonale, regionale og lokale beslutningstakere i hvilken grad de

	<p>medføre begrensning i næringsutvikling og andre samfunnsinteresser</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tilstrekkelig kapasitet hos statsforvalterne både til veiledning og kontroll av kommunene - God nasjonal veiledning, heldekkende naturtypekart og forbedrede planverktøy bl.a. om samla belastning 	<p>skal gjennomføres. For å få etablert et arealregnskap er det trolig behov for et godt tverrsektorielt samarbeid, ressurser, og et nytt datasystem/rapporteringsystem.</p> <p>Statens vegvesen: Dette er til dels omtalt i pkt 4.2. Noen av forutsetningene som i så fall må endres er;</p> <ul style="list-style-type: none"> • utvidet adgang til å fremme innsigelser, blant annet bør begrensningen i dagens pbl § 5-4 om at det kan «ikke fremmes innsigelse mot forhold i en plansak som det kunne ha vært fremmet innsigelse mot i forbindelse med en tidligere plan om samme forhold vedtatt i løpet av de ti foregående år» fjernes. • endringer av regelverk og hjemmelsgrunnlag for å gjøre det lettere å gjennomføre nødvendige tiltak • flytting av vedtaksmyndighet fra lokale myndigheter til statlige fagmyndigheter • politisk vilje til å ivareta naturmangfold i større grad enn i dag <p>Forsvarsbygg:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Gjennomføringsvilje/evne 2. Tilstrekkelige ressurser 3. Økonomi 4. Standardisering og metodikk av naturregnskap 5. Kompetanse <p>Fiskeridirektoratet: Ikke besvart</p> <p>Jernbanedirektoratet: Innspill på forespørsel fra Samferdselsdepartementet av 20201125: «Ansvaret for flere planleggings- og forvaltningsoppgaver knyttet til vannforvaltningen er tildelt «jernbanesektoren» eller definert som et ansvar på direktoratsnivå. Dette uten at det samme ansvaret er tydeliggjort i lovverket. Det innebærer at Jernbanedirektoratet er pålagt et forvaltningsansvar uten lovmyndighet og uten tildeling av et formelt sektoransvar. I denne sammenhengen kan det være på sin plass å spørre om Jernbanedirektoratet i realiteten er en sektormyndighet når vi ikke rår over virkemidler og/eller lover og forskrifter innen myndighetsområdet? Tilsvarende gjelder ellers innen flere forvaltningsområder (innen naturmiljø) enn vannforvaltningen. Jernbanedirektoratets handlingsrom for å utøve sektoransvaret blir i disse sammenhengene derfor svært begrenset».</p>
	<p>B) Gitt at tiltakene og virkemidlene som er foreslått over, skal iverksettes, hvordan kan din sektor legge til rette for og hva kan din sektor gjøre for å sikre at disse blir gjennomført?</p> <p>Miljøforvaltningen har en viktig oppgave med å fremskaffe og tilrettelegge kunnskap om naturmangfold og hvordan det blir påvirket av arealendringer/tiltak. Vi skal veilede om regelverk</p>	<p>NVE: Sterkere statlige føringer vil gjøre NVE i stand til å avslå saker som berører arealer som er viktige for økosystemer og naturmangfold, samtidig som man vil kunne forhindre en bit-for-bit-utbygging.</p> <p>Landbruksdirektoratet:</p>

	<p>og annen virkemiddelbruk. Der vi er myndighet må vi ta virkemidlene og tiltakene aktivt i bruk.</p>	<p>De fleste virkemidlene innenfor arealplanleggingen ligger utenfor landbrukssektorens ansvarsområde. For tiltak innenfor landbruket kan vi bidra med kunnskap og eventuelt implementering og oppfølging av nytt regelverk/ virkemidler.</p> <p>Statens vegvesen: Statens vegvesen kan særlig bidra med bedre faglige utredninger og bedre beslutningsgrunnlag, blant annet mhp å få utredet reelle alternativer til større investeringer ved utredning og planlegging av samferdselstiltak, samt tiltaksutredninger i byområder.</p> <p>Forsvarsbygg: 1. Sektoren kan begynne å registrere hva som bygges ned og restaureres, for å få en helhetsoversikt på eget avtrykk. 2. Praktisere kompensasjonsmetodikken.</p> <p>Fiskeridirektoratet: Ikke besvart</p> <p>Jernbanedirektoratet: Vil kreve kunnskaps- og metodeutvikling på etats og virksomhetsnivå. Vil også kreve tydeligere styringssignaler gjennom tildelingsbrev, Statens eierskapsmelding og avtalen mellom Bane NOR og Samferdselsdepartementet.</p>
<p>4.4 Måloppnåelse</p>	<p>Hva mangler ev. for å kunne måle progresjon mot målet og effekt av tiltakene og virkemiddelbruken? Trengs det ny kartlegging, overvåking, nye systemer eller annen kunnskap?</p> <p>Naturregnskap: Vi mangler bedre verktøy og veiledning for å vurdere sumvirkning av alle arealendringer (arealregnskap/naturregnskap), inkludert de endringene som følger av vedtak etter sektorregelverk.</p> <p>Havforvaltning: i vurderingen av måloppnåelse av havforvaltningsplanene er kunnskapsbehov beskrevet. Målevalueringene viser at det er behov for mer data og kunnskap som er forvaltningsrelevant²⁴. Det er behov for å utvikle bedre metoder for å vurdere samla påvirkning og konsekvens.</p> <p>Arealplanlegging etter pbl: Behov for miljødata. Planprosesser blir lange pga behov for å hente inn ny kunnskap eller kunnskapen kommer for sent inn</p>	<p>NVE: Tverrsektorielle verktøy for naturregnskap, arealregnskap og utslipp fra arealbruksendringer. Miljøforvaltningen bør utvikle indikatorer for å kunne etterprøve måloppnåelse på arealbruk og sektormyndigheter som NVE bør rapportere på arealbruk.</p> <p>Landbruksdirektoratet: Det er behov for et nasjonalt arealregnskap for å følge utviklingen i landet.</p> <p>Statens vegvesen: Statens vegvesen mener det bør være et felles nasjonalt opplegg for ev. arealregnskap for eksempel i regi av KOSTRA, Innenfor transportsektoren mener vi at eksisterende og nye indikatorer for naturmangfold (se bl faktaark del 1 pkt 2.5) vil gi godt grunnlag for å måle utviklingen når det gjelder tap av arealer som er viktige for naturmangfold.</p> <p>Forsvarsbygg: Det trengs et system for å måle hvor mye natur som bygges ned/tilbakeføres. En naturbase som viser helhetsbildet av det som bygges ned og eventuelt restaureres kunne vært nyttig. Innføre rapporteringskrav.</p>

²⁴ [Faglig forum for norske havområder \(2022\): Vurdering av måloppnåelse. Faggrunnlag for helhetlige forvaltningsplaner for norske havområder M-2410 | 2022](#)

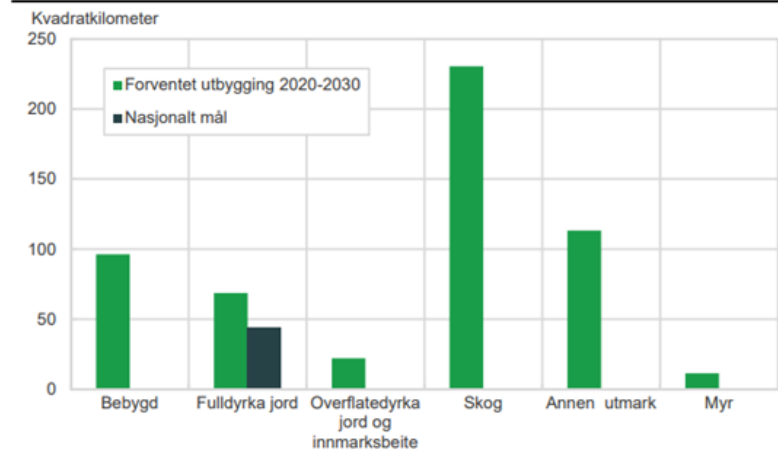
	<p>til å påvirke beslutningsprosessene. Det blir fattet beslutninger uten at konsekvensene for naturmangfold er tilstrekkelig utredet.</p> <p>Vannforvaltning: Det er betydelige kunnskapshull, uenigheter mellom sektorer om klassegrenser (om effekten av hver påvirkning) og begrensede budsjett til overvåking/kartlegging.</p>	<p>Fiskeridirektoratet: Det må være avklart hva «effektive forvaltningsprosesser» betyr og forholdet mellom disse og planprosessene må være beskrevet. Dette er avgjørende for å kunne vurdere måloppnåelse.</p> <p>Avklaringene må også være på plass før behov for nye virkemidler og tiltak diskuteres. Uten avklaringer vil ikke denne diskusjonen kunne skje på et grunnlag som er omforent på tvers av sektorer.</p> <p>Jernbanedirektoratet: Vanskelig å svare på siden det er mye metodeutviklingsarbeid og annet utviklingsarbeid på gang, både som oppdrag gjennom Tildelingsbrev, NTP, og i det tverrsektorielle og tverretatlige samarbeidet (direktoratsgrupper og annet). Resultater fra dette arbeidet krever en lang tidshorison.</p> <p>Gode tilgjengelige (åpne) og brukervennlige nasjonale databaser hvor all offentlig finansiert kartleggingsdata om naturmangfold samles og kvalitetssikres i hht. offentlige standarder (hjemfør økologisk grunnkart).</p> <p>Bedre kunnskapsgrunnlag om arealene som beslaglegges og nasjonale databaser som viser oversikt over areaendringer.</p>
<p>4.5 Vurdering av situasjonen i 2030 dersom nye tiltak og virkemidler settes inn</p>	<p>Med de foreslåtte virkemidlene og tiltakene vil hensynet til naturmangfold i større grad bli ivaretatt og tap av natur vil reduseres innen 2030. Det vil fortsatt være krevende å nå målet om null tap av natur innen 2030 da allerede vedtatte planer og tiltak fortsatt vil kunne medføre nedbygging av natur. Økologisk kompensasjon og restaurering av areal som erstatning for areal som blir nedbygd, er tidkrevende dersom målet er natur av samme kvalitet som det som blir bygd ned. Det vil derfor ta tid før vi ser effekt av dette,</p>	<p>NVE: Gode statlige planretningslinjer vil kunne føre til mindre utbygging av viktige arealer.</p> <p>Landbruksdirektoratet: Arealutviklingsprosesser er langsomme prosesser, og det kan ta år fra det vedtas at et areal skal omdisponeres i kommuneplanens arealdel, til det foreligger en godkjent reguleringsplan, og frem til arealet til slutt er tatt i bruk til andre formål enn LNFR. Dette betyr at arealer som det i dag er vedtatt at skal bygges ned, ikke vil bli faktisk omdisponert før i løpet av 2030-tallet. Det eksisterer i dag arealplaner som strider mot Kunming-Montreal-målet, som vil gjennomføres frem mot 2030 og senere. Dette er også illustrert ved en figur fra SSB sitt dokument som viser forventet utbygging frem mot 2030:</p>

men vi kan lære av andre land som i større grad har operasjonalisert "biodiversity offsetting".

Vi vil framover se et stort press på arealene, både marint, ved kysten, på land og i ferskvann pga. store satsninger som er arealkrevende, (bl.a. energiutbygginger, batterifabrikker, mineralutvinning, samferdselstiltak og økning i akvakultur). Dette kan potensielt gjøre det utfordrende å nå målene i Naturavtalen.

EUs taksonomi for bærekraftige aktiviteter²⁵ adresserer med all tydelighet den sammensatte utfordringen med å løse både klima- og naturkrisen i sammenheng. For en rekke økonomiske aktiviteter som medfører arealbruksendringer er det allerede konkretisert avbøtende tiltak (vannkraft), som forutsetning for å rapporteres som bærekraftig (og få gunstigere finansiering). Vi kan anta at EU vil videreutvikle mer konkrete avveininger for naturmangfold framover, som kan bidra til å løfte hensynet til både vann, hav og økosystem.

Figur 6.14 Forventet utbygging fram mot 2030 basert på utbygd areal 2008 - 2019 der det nasjonale målet for nedbygging av fulldyrka jord er tatt med. Landet. Kvadratkilometer

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

På bakgrunn av dette antas det at situasjonen i 2030 ikke vil være så ulik dagens situasjon. Dersom nye tiltak og virkemidler settes inn er det imidlertid sannsynlig at arealer med stor verdi for naturmangfoldet i større grad bevares i fremtidige planer.

Statens vegvesen:

Det som anses for å ha størst betydning for situasjonen i 2030 er hvilke avveininger og beslutninger vedtaksmyndighetene dvs kommunene som planmyndighet, miljøforvaltningen og ansvarlige departement gjør ved beslutninger etter plan- og bygningsloven og annet lovverk. Vi viser i denne sammenheng også til Holth og Wings utredning «Naturavtalens betydning for norsk rett»²⁶ hvor det er påpekt at dagens forvaltningssystem, hvor ivaretagelse av naturmangfold langt på vei beror på politisk vilje er sårbart med hensyn til oppfyllelse av Naturavtalen krav.

Forsvarsbygg:

Hvis det innen 2030 er innført systemer og metoder som måler et naturregnskap antar vi vil dette ha god effekt på kort sikt, men det er vanskelig å vurdere hvor omfattende slike tiltak vil være for kommunene og utbyggere.

Fiskeridirektoratet:

Uforandret

Jernbanedirektoratet:

Jernbanedirektoratet har per i dag ikke forutsetninger for å svare på dette.

²⁵ EUs taksonomi for bærekraftig aktivitet - Store norske leksikon (snl.no)

²⁶ Naturavtalens betydning for norsk rett, Holth og Winge AS, juni 2023

<p>4.6 Vurdering av situasjonen i 2050 dersom nye tiltak og virkemidler settes inn</p>	<p>Dersom det ikke skjer store endringer i forutsetningene (dramatisk endret klima, økonomisk krise, krig mm.), så bør en positiv utvikling kunne videreføres fra 2030 dersom det er politisk vilje til å vektlegge hensynet til naturmangfold.</p>	<p>NVE: Gode statlige planretningslinjer vil kunne føre til mindre utbygging av viktige arealer.</p> <p>Landbruksdirektoratet: Det antas at Kunming-Montreal-målet vil kunne nås i 2050 dersom nevnte tiltak innføres.</p> <p>Statens vegvesen: Se svaret i 4.5</p> <p>Forsvarsbygg: Innen 2050 bør man se god effekt av slike tiltak, men det er vanskelig å vurdere hvor omfattende slike tiltak vil være for kommunene og utbyggere.</p> <p>Fiskeridirektoratet: Ikke besvart</p> <p>Jernbanedirektoratet: Jernbanedirektoratet har per i dag ikke forutsetninger for å svare på dette.</p>
<p>4.7 Har Norge særlig gode eller dårlige forutsetninger for å nå dette målet?</p>	<p>Sett i en global kontekst har Norge med våre regelverk, forvaltningsprosesser og etablerte forvaltningsorganer et godt utgangspunkt for nå målet. Norge har økonomiske og teknologiske forutsetninger for å kunne prioritere å bygge opp kunnskapen om naturmangfold og for å opprettholde og videreutvikle en kompetent forvaltning. Det er på flere områder etablert et godt tverrsektorielt samarbeid, bl.a i form av direktoratsgrupper, men forvaltningen i Norge oppleves fortsatt sektorisert. Den norske modellen med at hovedansvaret for forvaltning av arealene etter pbl er lagt til kommunene, gjør det mer krevende å se mer helhetlig på bruken av arealene og vurdere konsekvensene av arealendringer opp mot nasjonale miljømål.</p> <p>Vi har allerede på plass rammene for økosystembasert vannforvaltning, og flere "særordninger" (NLV, VVV) for vassdragstilknytt naturmangfold, som med styrket praksis (mindre unntak) i vesentlig grad kan bidra til bedre økologiske forhold i mange flere norske vassdrag og vannforekomster.</p> <p>Svakhet i Norge - har langt svakere juridiske virkemidler og ressurser for gjennomgripende endringer for framtidrettet naturforvaltning enn</p>	<p>NVE: Statlig styring og godt tverrsektorielt samarbeid vil være viktig for å nå målet. Som sektormyndighet for vann- og energiresurser har NVE et ansvar for å hensynta naturmangfold og viktige økosystemer. Hensynet til naturmiljø skal imidlertid veies opp mot en rekke andre hensyn som det også er knyttet nasjonale og regionale målsettinger til. Denne problemstillingen er ikke ny og er løftet tidligere i forbindelse med handlingsplan for biologisk mangfold og Natur for livet meldingen. Det er blant annet trukket frem et eksempel fra vannkraftutbygging, der tillatelse til en utbygging normalt vil innebære at det biologiske mangfoldet blir negativt berørt. Denne påvirkningen må avveies mot nytten av ny fornybar kraftproduksjon, herunder også oppnåelsen av klimamålsettingene.</p> <p>Det planlegges mye ny industri og en omfattende elektrifisering som vil føre til betydelig økt behov for kraftutbygging. Samtidig er dagens virkemidler for energieffektivisering svake. NVE har få virkemidler som kan bidra til at tap av areal som er viktig for naturmangfold, nærmer seg null innen 2030.</p> <p>Landbruksdirektoratet: Så fremt sentraliseringen i landet fortsetter, og befolkningstallet øker, vil presset på arealene opprettholdes. Arealene i Norge i dag er i prinsippet omfattet av deltakende og helhetlig arealplanlegging som inkluderer hensyn til naturmangfold og/eller effektive forvaltningsprosesser som tar tak i arealbruksendringer på land og i hav (første del av Kunming-Montreal-målet). Her har Norge gode forutsetninger. Dette er allikevel ingen garanti for at tapet av arealer som er viktige for naturmangfold, inkludert økosystemer med god økologisk tilstand, nærmer seg null innen 2030 (andre del av Kunming-Montreal-målet). Årsaken er interessekonflikter. Lønnsomhet i form av økonomisk utbytte vil i mange tilfeller trumfe ikke-prissatte konsekvenser for naturmangfold og kulturlandskap. Strammere regelverk og klarere statlige bestemmelser vil kunne innskrenke handlingsrommet til beslutningstakere, slik at</p>

	<p>mange land i Europa. Å innlemme flere av biodiversitets-regelverket fra EU i EØS-avtalen vil trolig kunne bidra vesentlig til å nå flere av målene i Naturavtalen.</p>	<p>man i større grad må hensynta ikke- prissatte konsekvenser. Samtidig vil et strammere regelverk med mindre skjønn og handlingsrom for beslutningstakere innskrenke lokaldemokratiet. Norge har de forutsetningene som kreves for å nå målet.</p> <p>Interessekonflikter, motstridende mål og føring gjør det også vanskelig for beslutningstakere å avgjøre hvilke beslutninger som er best i nasjonal og global sammenheng.</p>
		<p>Statens vegvesen:</p> <p>Som sagt mener vi at det som vil ha størst betydning for situasjonen i 2030 og 2050 er hvilke avveininger og beslutninger vedtaksmyndighetene, dvs kommunene som planmyndighet, miljøforvaltningen og ansvarlige departement, gjør ved beslutninger etter plan- og bygningsloven og annet lovverk. Vi viser i denne sammenheng også til Holth og Wings utredning «Naturavtalens betydning for norsk rett»²⁷ hvor det er påpekt at dagens forvaltningssystem, hvor ivaretagelse av naturmangfold langt på vei beror på politisk vilje er sårbart med hensyn til oppfyllelse av Naturavtalens krav. Dersom det er politisk vilje, vil imidlertid Norge ha gode forutsetninger for å komme nærmere dette målet fordi vi har et system som kan endres til det bedre på kort tid.</p>
		<p>Forsvarsbygg:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Vil anta Norge har gode forutsetninger for å nå målet, eller i hvert fall bedre situasjonen, hvis det innføres en ordning for å måle og regulere arealnøytralitet i vår planlegging. Plan- og bygningsloven gir gode virkemidler for bevaring av natur, og ved en ordning for å måle effekt vil dette synliggjøre avtrykket som settes i kommuneplaner og reguleringsplaner. 2. Man må ha mulighet for å kompensere et annet sted, for at sektoren skal kunne gjennomføre sitt samfunnsoppdrag. Dette er en viktig premis. 3. Mål 1 omhandler at tapet av arealer som er viktige for naturmangfold nærmer seg null innen 2030, og når samfunnsinteressene er sterke vil det kunne føre til mer nedbygging. Ved å innføre en ordning for restaurering/kompensasjon vil man fortsatt kunne argumentere for at et naturregnskap går i null.
		<p>Fiskeridirektoratet:</p> <p>Ikke besvart</p>
		<p>Jernbanedirektoratet:</p> <p>Norge har en fragmentert miljølovverk med omfattende unntaksbestemmelser. Til forskjell fra Sverige og Danmark som har særskilte og uavhengige miljø-domstoler og -ankeinstanser.</p>
4.8 Konklusjon	<p>Gitt vurderingene i del 4, oppsummer kort i hvilken grad (lav-middels-høy) Norge vil være i stand til å nå Kunming-Montreal-målet?</p>	
	<p>Norge vil i middels til høy grad være i stand til å nå målet, men det forutsetter at vi tar alle</p>	<p>NVE:</p> <p>Forutsatt sterke statlige føringer for arealbruken vil vi langt på vei kunne nå målet. Likevel vurderer NVE det som lite realistisk med tilstrekkelig sterke virkemidler. Det</p>

²⁷ Naturavtalens betydning for norsk rett, Holth og Winge AS, juni 2023

<p>virkemidlene som er omtalt over, samt andre som har som mål å ivareta natur, aktivt i bruk. For å nå målet må miljømessig bærekraftig arealbruk i større grad legges til grunn for all arealforvaltning framover. Dette forutsetter politisk vilje både nasjonalt, regionalt og lokalt til å prioritere naturhensyn i møte med andre samfunnsinteresser.</p>	<p>grønne skifte og behovet for fornybar kraft vil innebære omfattende arealbruk i nær fremtiden</p>
	<p>Landbruksdirektoratet: Usikkerheten i sannsynlighetsgraden beror på hva man legger i ordlyden “nærmer seg null”. Det er sannsynlig at man fremover vil kunne redusere tapet av arealer som er viktige for naturmangfold, inkludert økosystemer med god økologisk tilstand, men ikke at man klarer å stanse all omdisponering og nedbygging av disse arealene innen 2030.</p>
	<p>Statens vegvesen: Det bør være gode muligheter for at det årlige «tapet av arealer som er viktige for naturmangfold, inkludert økosystemer med god økologisk tilstand» reduseres sammenlignet med i dag. Det anses imidlertid ikke som sannsynlig at tapet av arealer som er viktige for naturmangfold, inkludert økosystemer med god økologisk tilstand*, vil nærme seg null innen 2030.</p>
	<p>Forsvarsbygg: 1. Vi har kommet langt i vår praksis for ivaretagelse av natur gjennom vår arealplanlegging, men å nå et mål om null nedbygd natur innen 2030 er vanskelig å nå, da samfunnet er i stadig utvikling og innføring av nye virkemidler tar tid. Likevel kan vi bli betydelig bedre ved å sette et slikt mål på agendaen, med virkemidler (og mulig et rapporteringssystem) som er enkelt å bruk og følge opp. Arealplanleggingen er et av de viktigste verktøyene for å hindre videre nedbygging av viktig natur. 2. Sikkerhetspolitisk situasjon er uforutsigbart, og vi er avhengige av å kunne gjennomføre vårt virke.</p>
	<p>Fiskeridirektoratet: Målet er mer eller mindre oppnådd allerede.</p>
<p>Jernbanedirektoratet: Jernbanedirektoratet har per i dag ikke forutsetninger for å svare på dette.</p>	